

ПРОГРАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Програма регіонального розвитку «Інноваційна економіка та інвестиції»

1. Стан і проблеми

Протягом 2000 – 2007 років в Україні відбувався сталий економічний розвиток, який супроводжувався високими темпами зростання ВВП (у середньому 7,5%). Водночас під час світової фінансово-економічної кризи 2008 року проявилися макроекономічні дисбаланси, а впродовж 2009 – 2013 рр. відбувався спад і уповільнення економічного розвитку. Зокрема падіння реального ВВП у 2009 році склало більше 15%, частка інвестицій у ВВП знизилася з 28% до 18%.

У 2014-2015 роках відбулося зниження обсягів виробництва базових галузей економіки України (за винятком сільськогосподарської галузі завдяки рекордному врожаю зернових культур та лібералізації доступу українських товарів на ринки ЄС.), купівельної спроможності населення внаслідок зменшення його реальних доходів, погіршення фінансових результатів підприємств, звуження кредитної активності, скорочення державного фінансування.

Посилились диспропорції між регіонами за більшістю соціально-економічних показників. Зокрема, обсяг капітальних інвестицій у 2017 році у м. Київ (136044,8 тис грн) перевищив показник Чернівецької області (2992,1 тис грн) у 45,5 разів, а у Дніпропетровській області (42908,5 тис грн) – 14,3 раза (у 2013 році різниця складала відповідно 31,1 та 9,4 рази).

Протягом останнього періоду як публічні так і приватні внутрішні інвестиції, а також приплив іноземних інвестицій були обмеженими. Спостерігається дефіцит коштів, які необхідні для модернізації інфраструктури. Зношеність виробничих фондів, які переважно формувалися ще в минулому столітті, перевищує 80%. Існуюча виробнича й структурна база не спроможні забезпечити економічне зростання, яке б відповідало потребам розвитку країни. Доступ суб'єктів господарювання до фінансових ресурсів є ускладненим у зв'язку із високими відсотковими ставками за кредитами. Не дивлячись на переорієнтацію України на нові ринки (на даний час Україна має 16 угод про вільну торгівлю, які поширюються на 45 країн світу) торговий баланс України залишається стабільно дефіцитний, а понад 80% експорту складають сировинні товари.

Варто зазначити, що завдяки реформам та заходам з макроекономічної стабілізації, який було запроваджено урядами України у 2014-2017 роках, економіку вдалося стабілізувати. Зростання реального ВВП у 2016 -2017 роках склало 2,3% та 2,5% відповідно. Курс гривні в останні роки залишається відносно стабільним, а рівень інфляції за 2017 рік становив 13,7%.

2 серпня 2017 року набрав чинності Закон України "Про державну допомогу суб'єктам господарювання", розроблений з урахуванням зобов'язань,

визначених Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Зазначений Закон передбачає державну підтримку суб'єктів господарювання, тобто на юридичних або фізичних осіб, що здійснюють діяльність з виробництва, реалізації, придбання товарів, іншу господарську діяльність з урахуванням основних принципів Європейського Союзу (далі – ЄС) у сфері державної допомоги. Державна допомога може реалізовуватися, серед іншого, у форматі надання субсидій та грантів, дотацій, податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів, списання боргів штрафних санкцій, компенсація збитків суб'єктам господарювання, надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами, зменшення фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування тощо.

Зроблені кроки на шляху реформування країни сприяють відновленню зацікавленості внутрішніх і зовнішніх інвесторів до інвестування в українську економіку. Надання ЄС для України автономних торговельних преференцій, початок дії поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС, а також набуття чинності у повному обсязі Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами – членами, з іншої сторони, відновлення та активізація співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, проведення дерегуляції, прийняття повного пакету антикорупційних законів, в тому числі про створення Національного антикорупційного бюро та Вищого антикорупційного суду, сприяли певному поживленню стратегічних інвесторів та інвестиційних фондів.

Проте темпи зростання залишаються незначними через брак інвестицій, низький рівень інноваційної активності, суттєве технологічне відставання української економіки, недостатню конкурентоспроможність вітчизняних товарів на глобальних ринках.

Важливо, щоб подальші кроки проведення реформ на центральному й місцевому рівнях були спрямовані на реальне поліпшення підприємницького середовища та інвестиційного клімату, формування сучасного інституційного забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності, розвитку бізнесу. Необхідне впровадження дієвих механізмів стимулювання розвитку, що сприятиме активізації економічної діяльності та залученню інвестицій, забезпечуючи при цьому структурно-технологічну модернізацію виробничого комплексу як окремих регіонів, так і країни загалом.

Ефективне використання власного потенціалу та конкурентних переваг, прискорення процесу зростання і розвитку має стати особливим пріоритетом для кожного регіону України. Досвід економічно розвинутих країн, зокрема країн-членів ЄС, переконливо свідчить, що в сучасних умовах вирішальним чинником для забезпечення сталого розвитку регіонів є їх здатність залучати інвестиції. Ефективна інвестиційна діяльність дозволяє здійснювати структурно-технологічні зміни на основі інновацій для впровадження яких країна має

великий потенціал (у 2017 році Україна зайняла 24 місце серед 130 країн за Глобальним рейтингом людського капіталу, випередивши значну частину своїх сусідів з ЄС). Таким чином, рівень розвитку бізнесу, динамізм інвестиційно-інноваційних процесів формують в сучасних умовах основу сталого економічного зростання регіонів та окремих територій.

2. Мета програми

Метою програми є підвищення конкурентоспроможності українських регіонів шляхом підтримки розвитку регіональної й місцевої економіки на основі ефективного використання наявного потенціалу, існуючих конкурентних переваг, формування сприятливого інвестиційного середовища модернізації реального сектору економіки, зростання експортного потенціалу, створення умов для активізації інноваційних процесів з урахуванням принципів смарт-спеціалізації.

3. Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Програма зосереджена передусім на реалізацію напрямку «Підвищення рівня інноваційної та інвестиційної спроможності регіонів» у рамках операційної цілі «Підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку регіонів» стратегічної цілі 1 Стратегії «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів».

Вона також має безпосереднє відношення до напрямку «Розвиток підприємницького середовища та конкуренції на регіональних товарних ринках» операційної цілі «Підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку регіонів» стратегічної цілі 1 Стратегії «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів», оскільки спрямована на підтримку інвестиційно-інноваційної інфраструктури.

Також програма вирішує завдання напрямку «Забезпечення розвитку інфраструктури міст» у рамках операційної цілі «Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів» стратегічної цілі 1 Стратегії «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів».

Крім зазначеного, програма спрямована на вирішення окремих завдань напрямку «Узгодженість політики стимулювання розвитку територій економічного зростання та підтримки економічно менш розвинутих та депресивних територій» операційної цілі «Запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів» у рамках стратегічної цілі 2 Стратегії «Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток».

Також програма вирішує завдання напрямку «Створення умов для продуктивної праці населення» у рамках операційної цілі «Запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів» у рамках

стратегічної цілі 2 Стратегії «Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток» (Таблиця 1).

Програма гармонійно узгоджується з пріоритетами стратегічної цілі 3 Стратегії «Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку», оскільки належне управління є вагомим чинником створення умов для залучення інвестицій, впровадження новітніх технологій, підвищення рівня розробки та впровадження інновацій та конкурентоспроможності регіональної й місцевої економіки.

Таблиця 1. Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Операційні цілі та напрями	Завдання
I. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	
Підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку регіонів (підвищення рівня інноваційної та інвестиційної спроможності регіонів)	<p>удосконалення регіональної інвестиційно-інноваційної інфраструктури, зокрема створення регіональної мережі наукових, технологічних та індустріальних парків, а також системи правової, кадрової та інформаційної підтримки інноваційної діяльності;</p> <p>формування сприятливого інвестиційного клімату, позитивного інвестиційного іміджу та просування на зовнішній ринок інвестиційних можливостей регіонів України;</p> <p>розвиток науково-інноваційного співробітництва державного та недержавного сектору науки, закладів вищої освіти і наукових установ з реальним сектором економіки;</p> <p>розвиток інноваційної культури шляхом популяризації провадження наукової, винахідницької та інноваційної діяльності, а також створення цілісної системи освіти з урахуванням кадрового забезпечення інноваційної діяльності;</p> <p>підвищення ефективності дії механізму стандартизації та сертифікації продукції, захисту інтелектуальної власності, дотримання авторського права та суміжних прав, забезпечення досягнення високих стандартів якості, безпеки, екологічності продукції;</p> <p>стимулювання промисловців до запровадження новітніх технологій та інновацій</p>
Підвищення ефективності використання внутрішніх	спрощення процедури та збільшення обсягів надання державної фінансової підтримки

Операційні цілі та напрями	Завдання
факторів розвитку регіонів (розвиток підприємницького середовища та конкуренції на регіональних товарних ринках)	суб'єктам малого підприємництва, у тому числі мікрокредитів для започаткування та провадження підприємницької діяльності; проведення навчання з питань провадження підприємницької діяльності
Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів (забезпечення розвитку інфраструктури міст)	винесення промислових зон, змішане планування районів за типом «житло-робота-освіта-соціальна інфраструктура»; підтримка формування на основі наявних потужностей науково-дослідних та освітніх установ (закладів) міст інноваційної інфраструктури, зокрема створення технополісів, технопарків, центрів трансферу технологій для підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності економіки міст
II. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток	
Запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів (узгодженість політики стимулювання розвитку “точок зростання” та підтримки економічно менш розвинутих та депресивних територій)	надання державної підтримки суб'єктам господарювання, що створюють “точки зростання” (індустріальні парки) та розв'язують проблеми зайнятості населення, активізація економічної ініціативи, розвиток підприємництва на регіональному рівні; запровадження різноманітних інструментів та механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку (кластерів, національних проектів, механізму державно-приватного партнерства тощо), утворення нових підприємств, що орієнтуються на місцеві джерела сировини, задовольняють насамперед потреби внутрішнього ринку;
Запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів (створення умов для продуктивної праці населення)	підвищення рівня обізнаності населення з питань організації та провадження підприємницької діяльності

Центральні органи виконавчої влади – головні розпорядники бюджетних коштів, чії стратегічні цілі узгоджуються зі стратегічними та операційними

цілями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, здійснюють фінансування зазначених завдань через власні бюджетні програми шляхом реалізації інвестиційних проектів та здійснення інших заходів у межах відповідних бюджетних призначень.

4. Структура програми

Програма передбачає підтримку проектів, які можуть бути реалізованими для досягнення цілей Стратегії та мети цієї програми за такими напрямками:

4.1. Формування сприятливого інвестиційного клімату, розвиток та просування інвестиційного потенціалу

Економічний розвиток регіонів великою мірою залежить від належної оцінки наявного потенціалу та ефективного використання конкурентних переваг, здатності залучати інвестиції. Питання сучасного місцевого економічного розвитку нерозривно пов'язане із підвищенням їх інвестиційної привабливості. Інвестор, який має намір інвестувати в дану територію, всебічно розглядає її характеристики, оцінює її конкурентоспроможність.

Представники місцевих органів виконавчої влади чи фахівці, уповноважені здійснювати безпосередній контакт з інвестором, повинні не тільки досконало володіти інформацією щодо місцевого економічного розвитку, поточного технологічного рівня та ринкової конкурентоспроможності, стратегічних напрямів та перспектив, але враховувати професійну, ментальну, національну специфіку кожного потенційного інвестора. Успішна робота представників влади з інвесторами є запорукою формування сприятливого інвестиційного клімату регіону, одним із факторів залучення додаткових інвестиційних ресурсів у його розвиток.

До заходів, що сприяють інвестиційним процесам на місцевому та регіональному рівнях належить, насамперед, інформаційна та організаційна підтримка інвесторів та створення сприятливих умов для інвестиційно-інноваційної діяльності, розміщення інвестиційних ресурсів в секторах де є висока частка доданої вартості в промисловості, забезпечується зайнятість і є ринковий потенціал, де імпорт можна швидко замінити виробництвом на території України, а також де є потенціал подальшого експорту товарів та послуг.

4.2. Розвиток потенціалу у сфері торгівлі (підтримка експорту)

Розвиток експортного потенціалу тісно пов'язаний із кардинальним підвищенням якості продукції, що значною мірою диктується технічним рівнем виробництва та якістю комплектуючих і сировини. Тому необхідним є проведення постійного аналізу технічного рівня та якості продукції. Потребує уваги також підготовка нормативних документів із стандартизації та сертифікації експортної продукції з урахуванням вимог і правил ГАТТ/СОТ та стандартів ЄС.

Разом з тим, кожен регіон повинен бути націлений на збільшення обсягів виробництва і реалізації товарів, робіт, послуг як на регіональному і національному рівнях, так і на міжнародних ринках з високим ступенем конкуренції, чого неможливо досягнути без відповідного рівня якості та безпеки продукції. Важливими інструментами підвищення конкурентоспроможності у

сфері торгівлі є розвиток та впровадження систем сертифікації та контролю якості експортної продукції, з урахуванням постійно зростаючих вимог до її споживчих та екологічних характеристик на світових ринках.

Водночас актуальним питанням в Україні залишається підвищення рівня захисту інтелектуальної власності та авторського права, а також ефективне їх використання для успішної діяльності суб'єктів господарювання на внутрішньому й зовнішніх ринках.

Ще однією проблемою є недостатній рівень досвіду та спеціальних знань щодо умов функціонування світових ринків, зокрема й ринку Європейського Союзу, у більшості українських підприємств. Тому розвиток потенціалу у сфері торгівлі, експортної діяльності передбачає поширення необхідної інформації для українських компаній та надання їм практичної допомоги в пошуку нових ринків збуту продукції.

4.3. Підтримка підприємницької діяльності

Місцевий економічний розвиток не можливий без успішного розвитку бізнесу, насамперед малого і середнього. Тому потрібна чітка система професійної підтримки підприємницької діяльності з боку спеціалізованих інституцій, які, серед іншого, мають бути здатними допомагати впроваджувати згенеровані ініціативи, залучати для цього фінансові ресурси та необхідні технології.

Впровадження ефективної політики економічного розвитку на центральному і місцевому рівні повинен передбачати поліпшення умов для розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва, покращення доступу до інформації, формування культури ведення бізнесу.

Розвиток підприємництва, зокрема малого бізнесу, має стати одним із найважливіших чинників соціально-економічного зростання економіки. Для цього необхідно створити сприятливі організаційно-правові умови для започаткування і ведення підприємницької діяльності, забезпечити доступ до фінансових ресурсів (в тому числі забезпечити здешевлення кредитних ресурсів), сприяти випуску конкурентоспроможної продукції та виходу на нові ринки, стимулювати впровадження сучасних технологій, інноваційну діяльність, освоєння нових видів продукції і послуг тощо.

4.4. Стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури та підтримка інноваційної діяльності

Світовий досвід свідчить, що у найбільш економічно розвинутих країнах світу саме інновації є вирішальною умовою забезпечення стабільного довгострокового економічного розвитку.

У той же час стан інноваційної діяльності в Україні характеризується недостатніми обсягами реалізованої інноваційної продукції, низьким рівнем інноваційної активності промислових підприємств та мізерним рівнем підприємницької активності в інноваційній сфері малого та середнього бізнесу, тоді як він є найбільш масовою, динамічною та гнучкою формою організації підприємств, рушієм економічного зростання в найбільш економічно розвинутих країнах світу.

Основними проблемами в інноваційній сфері залишаються низька сприйнятливість підприємницького сектору до інновацій та недостатня розвиненість інфраструктури здатної супроводжувати розробки від стадії ідеї до стадії впровадження, що обмежує зростання продуктивності праці, зниження енергоємності виробництва, не створює підґрунтя для модернізації та структурної перебудови економіки, не забезпечує її якісного оновлення. Незважаючи на певні реалізовані ініціативи, залишаються несформованими інституційні умови для розвитку інноваційної інфраструктури, зокрема технопарки і наукові парки, технополіси, тощо. Вимагають удосконалення інституційно-правові та фінансові механізми провадження інноваційної діяльності, трансферу технологій та функціонування елементів інноваційної інфраструктури.

Відсутність чи незначне впровадження у промислове виробництво нових високих технологій приводить до зниження конкурентоспроможності національної й регіональної економіки, робить її неконкурентоспроможною через порівняно невисоку якість, а також енерговитратне та ресурсовитратне виробництво. Це зумовлює необхідність підтримки науково-інноваційного співробітництва, популяризації провадження наукової та винахідницької діяльності, посилення співпраці закладів освіти та наукових установ з реальним сектором регіональної економіки, залучення виробничих підприємств до участі в науково-технічних розробках.

Одним з інструментів розвитку інноваційної економіки може стати використання механізму державно-приватного партнерства, що дозволяє мобілізувати ресурси приватного сектору для реалізації важливих проектів регіонального і місцевого розвитку із застосуванням новітніх технологій та сучасних управлінських рішень.

Слід активніше використовувати міжнародний досвід сприяння розвитку конкуренції та кооперації через створення та розвиток кластерів, оскільки це найбільш природний та швидкий механізм для впровадження інновацій, створювати та удосконалювати фінансові, інституційні, організаційні, правові та інші інструменти підтримки інновацій.

Для активізації структурних змін в економіці регіонів та подолання інерції регіонального розвитку, розблокування наявного потенціалу для технологічних змін, здійснення промислової модернізації на інноваційних засадах, перетворення регіональних економік на основі унікальних, заснованих на знаннях, нових сфер діяльності важливо впроваджувати інноваційні системи розумних рішень (на основі принципів смарт-спеціалізації).

Ефективне впровадження інноваційної політики на центральному та регіональному рівні сприяло б модернізації виробництва, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, надало б імпульс економічному зростанню на основі інноваційної моделі розвитку з урахуванням принципів розумної спеціалізації».

4.5. Створення та розвиток інфраструктури залучення інвестицій, стимулювання розвитку місцевої економіки

Міжнародний досвід, зокрема країн Східної Європи (Чеської Республіки, Угорщини, Словацької Республіки, Республіки Польщі та ін.) є переконливим свідченням необхідності створення відповідної інфраструктури для підвищення інвестиційної привабливості країни чи конкретних регіонів та залучення стратегічних інституційних інвесторів. Прикладом такої інвестиційної інфраструктури є індустриальні парки, які, як правило, пропонують підготовлені інвестиційні майданчики з усією необхідною інженерно-технічною та транспортною інфраструктурою. Керуючі компанії, які здійснюють управління парком, забезпечують супровід інвестора та надають йому всі необхідні послуги для швидкого входження в ринок. Таким чином, індустриальний парк є привабливим місцем розвитку бізнесу для інвестора.

Україна може створити умови для підвищення своєї інвестиційної привабливості, посилення власного промислового потенціалу, модернізації й розвитку регіонального промислового виробництва на основі залучення інвестицій, впровадивши на практиці цей інструмент.

Законом України від 21 червня 2012 року № 5018-VII «Про індустриальні парки» визначено основні правові та організаційні засади створення і функціонування індустриальних парків на території України з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності територій, активізації інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць, розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури. Прийняття Закону дозволило активізувати діяльність на місцях з відбору земельних ділянок під індустриальні парки та підготовки необхідних документів для їх реєстрації. З часу дії Закону зареєстровано 31 індустриальний парк.

Однак розвиток індустриальних парків в Україні перебуває на початковому етапі й гальмується відсутністю дієвої державної підтримки, яка необхідна передусім для їх забезпечення необхідною зовнішньою інфраструктурою та інженерними комунікаціями. Вирішення цієї проблеми дозволить створити в різних регіонах країни сучасну інвестиційну інфраструктуру, що в поєднанні з ефективним управлінням територією та професійним маркетингом дозволить залучити стратегічного інвестора, модернізувати промислове виробництво, диверсифікувати регіональну економіку, підвищити її конкурентоспроможність.

Напрямок зосереджений передусім на реалізації стратегічної цілі 1 Державної стратегії регіонального розвитку «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів», зокрема напряму «Підвищення рівня інноваційної та інвестиційної спроможності регіонів», а також має безпосереднє відношення до напряму «Розвиток інфраструктури міст» цієї стратегічної цілі, оскільки спрямований на підтримку інвестиційно-інноваційної інфраструктури.

5. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

У цьому розділі визначаються очікувані результати та показники, яких передбачається досягти в результаті виконання проекту з урахуванням критеріїв,

визначених Стратегією, а також офіційних статистичних показників найближчого звітного року від початку виконання проекту та до його завершення.

Таблиця 2. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

Очікувані результати	Показники
<p align="center">I. Формування сприятливого інвестиційного клімату, розвиток інвестиційного потенціалу</p> <p align="center">Ключовий показник напряму: кількість створених інформаційно-маркетингових та інвестиційних продуктів, організованих інвестиційних місій, підготовлених до реалізації/підтриманих проектів (включаючи використання інструменту державно-приватного партнерства)</p>	
Здійснено оцінку інвестиційного потенціалу регіонів та підготовлено план стратегічних інвестицій	кількість регіонів, в яких зроблено оцінку (визначено конкурентні переваги/ перешкоди/ пріоритетні галузі для інвестування) та підготовлено план залучення стратегічних інвестицій, інвестиційні профілі/ паспорти, маркетингові плани/ програми, бренди територій, інвестиційні пропозиції/об'єкти для інвестування
Створення сприятливих умов та зниження бар'єрів для інвестування	кількість спрощених або скасованих регуляторних актів, дозвільно-реєстраційних процедур, адміністративних послуг на місцевому рівні; кількість створених робочих місць на 1 тис. населення; кількість інвесторів, які отримали підтримку місцевих інституцій та прийняли рішення про інвестування
Удосконалено механізм взаємодії бізнесу та місцевих органів виконавчої влади та підвищено інституційну спроможність в сфері залучення інвестицій	кількість нових проектів державно (муніципально) - приватного партнерства, що підготовлено та розпочато; кількість підготовлених фахівців у сфері інвестиційної діяльності; кількість профінансованих інвестиційних проектів; кількість укладених договорів або домовленостей (контрактів, меморандумів, протоколів про наміри тощо) про інвестування, співробітництво, партнерство тощо
Досягнуто зростання інвестиційної активності	кількість проектів, які профінансовано кредитними установами, приватними інвесторами тощо; кількість проектів державно-приватного партнерства, що реалізуються; кількість укладених з інвесторами контрактів, домовленостей, протоколів про наміри тощо

Очікувані результати	Показники
<p align="center">II. Розвиток потенціалу у сфері торгівлі (підтримка експорту)</p> <p align="center">Ключовий показник напряму: кількість суб'єктів господарювання, що впровадили систему управління якістю відповідно до міжнародних стандартів, обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу</p>	
<p>Підвищено рівень стандартизації та сертифікації, досягнуто зростання екологічної безпеки</p>	<p>кількість суб'єктів господарювання, що впровадили систему управління якістю на підприємствах у відповідності до вимог міжнародних стандартів, у відношенні до загальної кількості суб'єктів господарювання;</p> <p>кількість суб'єктів господарювання, що впровадили виробництво екологічних товарів (енергозберігаючі та природоохоронні технології, випускають екологічно чисту та безпечну продукцію), у відношенні до загальної кількості суб'єктів господарювання</p>
<p>Підвищено рівень захисту інтелектуальної власності та авторського права</p>	<p>кількість складених на порушників адміністративних протоколів;</p> <p>кількість порушених кримінальних справ;</p> <p>кількість господарських справ розглянутих судами, що стосуються інтелектуальної власності</p>
<p>Розвинуто потенціал у сфері торгівлі, експортної діяльності</p>	<p>кількість суб'єктів, які наростили обсяг збуту продукції;</p> <p>кількість суб'єктів господарювання, що вийшли на ринок ЄС, інші нові ринки</p> <p>кількість нових підприємств, які розпочали експортну діяльність</p>
<p>Розвинуто інфраструктуру підтримки експорту</p>	<p>створення нових організаційно-правових, інституційних механізмів та інструментів підтримки експорту (страхування, гарантування, кредитування тощо)</p>
<p align="center">III. Підтримка підприємницької діяльності</p> <p align="center">Ключовий показник напряму: збільшення кількості малих та середніх підприємств на 10 тис. населення та створених робочих місць</p>	
<p>Розвинуто інструменти підтримки підприємництва та місцевого економічного розвитку</p>	<p>кількість створених інструментів та механізмів підтримки підприємницької діяльності (бізнес інкубатори, стартап-центри, кластери, центри державно-приватного партнерства, проектні офіси, тощо); кількість суб'єктів підприємницької діяльності, що отримали доступ до фінансових ресурсів та розвили свій бізнес, розмір отриманої фінансової підтримки</p>
<p>Підвищено потенціал</p>	<p>кількість проведених заходів (консультації, навчальні курси, бізнес-планування);</p>

Очікувані результати	Показники
суб'єктів підприємницької діяльності	<p>кількість суб'єктів господарювання, які отримали фінансову підтримку;</p> <p>кількість суб'єктів господарювання, які отримали консультативні послуги та розвили бізнес;</p> <p>кількість новостворених суб'єктів господарювання на 10 тис. населення;</p> <p>кількість збережених/створених нових робочих місць</p>
<p align="center">IV. Стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури та підтримка інноваційної діяльності</p> <p align="center">Ключовий показник напряму: збільшення питомої ваги інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції</p>	
Створено інституційні умови для розвитку інноваційної інфраструктури	<p>кількість суб'єктів, що реалізують проект (створення/розвиток/підтримка інноваційних парків, одиниць):</p> <p>технологічний парк</p> <p>науковий парк</p> <p>інноваційне містечко (технополіс)</p> <p>інноваційний кластер</p>
Розвинуто потенціал інноваційної діяльності, підвищено рівень науково-інноваційного співробітництва з реальним сектором регіональної економіки	<p>кількість інноваційних проектів, спрямованих на розвиток регіональної та місцевої економіки, що реалізуються;</p> <p>кількість наукових та науково-технічних розробок, здійснених у закладах вищої освіти та наукових установах, що впроваджені у реальному секторі економіки;</p> <p>кількість промислових підприємств, що здійснюють наукові та науково-технічні розробки у співвідношенні до загальної кількості підприємств;</p> <p>кількість промислових підприємств, що використовують наукові та науково-технічні розробки у співвідношенні до загальної кількості підприємств;</p> <p>кількість та обсяг створеного інноваційного продукту суб'єктами інноваційної діяльності, що одержали правову, інформаційну, кадрову підтримку;</p> <p>кількість суб'єктів господарювання, які розвинули свою інноваційну діяльність;</p> <p>кількість створених інноваційних кластерів, новостворених суб'єктів малого та середнього бізнесу у сфері інноваційної діяльності</p>

Очікувані результати	Показники
Підвищено рівень інноваційності регіональної та місцевої економіки	<p>кількість наукових та науково-технічних розробок, що були впроваджені у реальному секторі економіки у співвідношенні до загальної кількості здійснених наукових та науково-технічних розробок;</p> <p>кількість освоєних інноваційних технологій/нових видів продукції у промисловості;</p> <p>збільшення частки інноваційно активних підприємств;</p> <p>кількість суб'єктів господарювання, що впроваджують інноваційні проекти;</p> <p>кількість суб'єктів господарювання, що розпочали/розвинули свою діяльність</p>
Запроваджено принципи розумної спеціалізації	<p>кількість регіонів, в яких запроваджено інноваційні системи розумних рішень, виявлено унікальні функції і активи, визначено перелік секторальних напрямів розумної спеціалізації, які мають перспективи при впровадженні інновацій;</p> <p>кількість підтриманих кластерних ініціатив на основі принципів розумної спеціалізації;</p> <p>кількість підтриманих суб'єктів господарювання, які впроваджують інновації у найбільш перспективні галузі регіональної економіки;</p> <p>кількість підтриманих проектів, спрямованих на регіональні структурні зміни за рахунок створення нових галузей (нових видів економічної діяльності) або нових, заснованих на знаннях, напрямів регіональної спеціалізації</p>
<p align="center">V. Створення та розвиток інфраструктури залучення інвестицій, стимулювання розвитку місцевої економіки</p> <p align="center">Ключовий показник напряму: кількість створених та облаштованих індустріальних парків, збільшення обсягу освоєних капітальних інвестицій (з різних джерел) у розвиток (інвестиційної) інфраструктури, надходжень прямих іноземних інвестицій,</p>	
Створення умов для промислового інвестування	<p>збільшення кількості укладених договорів про створення та функціонування індустріального парку між ініціаторами їх створення та вибраними керуючими компаніями;</p> <p>площа індустріального парку, оснащена відповідною інфраструктурою (га);</p>

Очікувані результати	Показники
<p>Розпочато господарську діяльність у сфері промислового виробництва, а також науково-дослідну діяльність та діяльність у сфері інформації і телекомунікацій на території індустріальних парків та іншої інвестиційно-інноваційної інфраструктури</p>	<p>кількість учасників індустріального парку, що уклали та виконують договори з керуючою компанією про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку;</p> <p>кількість залучених підприємних організацій/постачальників (місцеві компанії, малий та середній бізнес);</p> <p>обсяг залучених інвестицій (публічних та з інших джерел) для облаштування індустріального парку</p>
<p>Залучені інвестиції</p>	<p>кількість інвестиційних угод/меморандумів, укладених з інвесторами та розпочата діяльність;</p> <p>кількість створених/збережених робочих місць (зростання попиту на робочу силу);</p>

6. Географія програми

Напрями 4.1-4.4 спрямований на всі регіони України, окрім тимчасово окупованої території.

Напрямок 4.5 спрямований на всі регіони України, за умови, що на території регіону створено індустріальний парк та його включено до відповідного реєстру згідно із Законом України «Про індустріальні парки».

7. Обсяги фінансування програми

Розміри грантів за напрямками складають:

Напрями 4.1-4.3:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 3 600 000 грн.

Напрямок 4.4:

- мінімальна сума: 3 600 000 грн.;
- максимальна сума: 12 000 000 грн.

Напряом 4.5:

- мінімальна сума: 12 000 000 грн.;
- максимальна сума: 48 000 000 грн.

**Програма регіонального розвитку
«Сільський розвиток»**

1. Стан і проблеми

Стан розвитку сільської місцевості, залишається на достатньо низькому рівні в різних аспектах сільського розвитку – економічному, соціальному, екологічному, зокрема:

обмеженість економічної бази для розвитку сільських територіальних громад, зокрема, відсутність у територіальних громад права розпоряджатися землями за межами населених пунктів;

кількість зайнятого населення у сільському господарстві, лісовому та рибному господарстві у 2016 році по відношенню до 2012 року скоротилася на 18%, в основному за рахунок зменшення кількості найманих працівників;

переважає зайнятість в особистих селянських господарствах;

рівень оплати праці в сільському господарстві у I кварталі 2018 року становила 73,4% від середнього в економіці;

рівень зареєстрованого безробіття у сільській місцевості становив 1,8%в на кінець квітня 2018р., що у 1,8 раза перевищує такий показник у міських поселеннях – 1,0%;

хоча у загальній кількості вакансій кожна четверта була в сільському господарстві за професійними групами найменша кількість вакансій на кінець квітня 2018р. спостерігалася серед кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства;

у структурі грошових доходів залишається великою частка соціальних виплат; 73,9% сільських домогосподарств у 2017 році вважали себе бідними;

песимістичні очікування щодо змін їх матеріального стану є характерними сільських домогосподарств: абсолютна більшість вважає, що такий їхній стан найближчим часом або залишиться без змін або погіршиться;

питома вага обладнаних квартир у житлових будинках та нежитлових будівлях у сільській місцевості хоча й зростає, але ці показники залишаються на низькому рівні: у 2016 році з них обладнано водопроводом – 30,6%, гарячим водопостачанням – 18,1%, каналізацією – 29,9%;

залишаються невирішеними проблеми дошкільного виховання, здобуття якісної шкільної освіти, дозвілля сільських жителів;

серед сільських жителів відсоток осіб з повною, базовою та неповною вищою освітою значно нижчий, ніж серед мешканців міст, що стримує розвиток малого і середнього підприємництва у сільській місцевості, формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та інших груп виробників сільськогосподарської продукції;

спостерігається подальше зниження рівня соціального капіталу, а громадський рух задля вирішення сільських проблем майже нерозвинений, при цьому залишається нерозвинуеною система сільськогосподарського дорадництва;

рівень смертності у сільській місцевості значно перевищує цей показник у містах, у тому числі внаслідок бідності, відсутності регулярної диспансеризації та кваліфікованої медичної допомоги, догляду;

продовжує зростати кількість несанкціонованих і неконтрольованих звалищ відходів;

більшість сіл й надалі залишаються непривабливими для проживання, як наслідок, в результаті процесів міграції та депопуляції, кількість сільського населення станом на 1 січня 2017 року по відношенню до 1 січня 2010 року зменшилася майже на 10%.

За останні роки зроблено низку практичних кроків для вирішення проблем сільського розвитку.

Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження від 31 січня 2018 року № 60-р «Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад».

На переміщення фокусу аграрної політики держави на підтримку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації для створення середнього класу на селі спрямована Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки, що затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 664-р.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 489-р затверджено План заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій, де передбачаються практичні кроки, спрямовані на підвищення якості життя сільського населення, охорону та збереження природних ресурсів у сільській місцевості, диверсифікацію та розвиток сільської економіки, удосконалення системи управління сільськими територіями, освіту та інформаційно-консультаційне забезпечення процесів, пов'язаних із сільським розвитком.

Одним із завдань Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р є розвиток підприємництва у сільській місцевості.

14 листопада 2017 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» який визначає правові, економічні та організаційні засади і напрями регулювання розвитку охорони здоров'я у сільській місцевості для забезпечення гарантій рівного доступу громадян до якісного та ефективного медичного обслуговування.

Головною проблемою для розвитку сільських територій залишається тривалий час домінуюча політика ототожнення політики підтримки сільського господарства з політикою сільського розвитку. Комплексний підхід до сільського

розвитку – облаштування сільської місцевості як сфери життя, зайнятість поза межами сільськогосподарського виробництва, формування системи мотивацій до розвитку соціальновідповідального бізнесу у сільській місцевості, розвиток сіл та спроможності територіальних громад сіл, селищ самостійно вирішувати більшість власних проблем — все ще не є в центрі уваги державної політики: відсутня державна програма сільського розвитку з чітко визначеним та гарантованим ресурсним забезпеченням заходів з її реалізації.

2. Мета програми

Основною метою програми є створення можливостей для сталого розвитку сільських територій на при якому забезпечуються зростання, диверсифікація і підвищення ефективності сільської економіки, зокрема, поза межами сільськогосподарського виробництва, стабілізація чисельності населення і збільшення тривалості життя, повна і продуктивна зайнятість працездатного населення, підвищення рівня і якості життя, раціональне використання і відтворення їх природно-ресурсного потенціалу сільських територій.

3. Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Розвиток сільських територій є невід’ємною частиною Стратегії, що знайшло відображення в операційній цілі “Створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості” стратегічної цілі 1 “Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів” та має забезпечуватись через здійснення таких завдань:

надання державної підтримки для підвищення рівня облаштування сільської місцевості як сфери життя, діяльності та побуту селян, розмежування політики щодо підтримки сільського господарства та розвитку сільських територій;

диверсифікація сільськогосподарського виробництва, розвиток альтернативних видів економічної діяльності у сільській місцевості; стимулювання зайнятості населення в сільській місцевості поза сферою сільськогосподарського виробництва, включаючи розвиток аграрного бізнесу, сільського туризму, народних ремесел і промислів, підприємств сфери послуг, збору та переробки дикорослих ягід і грибів, лікарської сировини тощо;

створення умов для соціального розвитку села, стійкої мотивації до соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі, суміжних секторах виробництва і сфері послуг.

Важливо також забезпечити раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, збереження культурної спадщини, ефективного використання найцінніших природних територій, що зазначено в операційній цілі “Підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку регіонів” тієї ж стратегічної цілі та забезпечується шляхом здійснення таких завдань:

раціональне використання рекреаційних ресурсів територій та об'єктів природно-заповідного фонду для формування економічного середовища та розвитку сфери зайнятості населення в регіонах;

підвищення рівня обізнаності населення щодо цінностей територій та об'єктів природно-заповідного фонду і залучення населення до управління ними.

Центральні органи виконавчої влади – головні розпорядники бюджетних коштів, чії стратегічні цілі узгоджуються зі стратегічними та операційними цілями державної стратегії регіонального розвитку-2020, здійснюють фінансування зазначених завдань через власні бюджетні програми шляхом реалізації інвестиційних проектів та здійснення інших заходів у межах відповідних бюджетних призначень. Серед них, зокрема, слід виділити такі бюджетні програми:

- фінансова підтримка Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву;
- субвенція на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості;
- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад;
- будівництво футбольних полів зі штучним покриттям в регіонах;
- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;
- фінансова підтримка розвитку фермерських господарств;
- фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів;
- державна підтримка галузі тваринництва;
- державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними;
- фінансова підтримка сільгосптоваровиробників та інші.

Ця ж програма передбачає реалізацію тільки окремих завдань Стратегії, що, як правило, знаходяться поза межами сільськогосподарського виробництва. Такий підхід до формування цієї програми ґрунтується на тому, що сільськогосподарське виробництво та пов'язані з ним питання як правило є предметом галузевих програм, а також Концепції розвитку сільських територій, розроблення та реалізація яких здійснюється Мінрегіоном та Мінагрополітики.

Проекти, спрямовані на поліпшення інформаційно- освітньої, соціальної інфраструктури сільської місцевості (дошкільні заклади, школи, пошта, установи та заклади соціального обслуговування, надання соціальних послуг тощо), на поліпшення інженерної інфраструктури сільської місцевості (дороги, освітлення, енергопостачання, зв'язок тощо) мають передбачати у довгостроковому періоді вплив на економічний, соціальний та екологічний розвиток сільської місцевості.

У рамках цієї Програми не розглядатимуться проекти з розвитку сільської медицини, оскільки Законом України «Про підвищення доступності та якості

медичного обслуговування у сільській місцевості» передбачається прийняття відповідних державних цільових програмах у цій сфері.

4. Структура програми

Програма передбачає підтримку проектів, які можуть бути реалізованими для досягнення цілей Стратегії та мети цієї програми за такими напрямками:

4.1. Диверсифікація підприємницької діяльності у сільській місцевості

Диверсифікація господарської діяльності - це її урізноманітнення, що ґрунтується на передислокації наявних ресурсів на нові види як сільськогосподарської, так і несільськогосподарської діяльності, сприяє створенню нових можливостей використання людського капіталу, є мультиплікатором нових робочих місць, веде до збільшення доходів на селі. Підвищення якості життя на основі диверсифікації господарської діяльності включає в себе зростання доступності базових суспільних послуг та поліпшення безпеки проживання у сільській місцевості; створення сільським жителям можливостей заробляти більше, інвестувати у місцеву економіку та інфраструктуру.

Цей напрям передбачає підтримку проектів, спрямованих як на диверсифікацію сільськогосподарського виробництва, а також на розвиток альтернативних видів економічної діяльності у сільській місцевості, організацію заготівлі, переробки та збуту переробленої сільськогосподарської продукції, екологічного (зеленого), сільського та інших видів туризму, народних ремесел і промислів, збереження та збалансоване використання природних ресурсів, надання послуг у сфері сільського підприємництва та бізнесу, зокрема, з використанням механізмів сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

4.2. Підвищення якості життя у сільській місцевості

Підвищення якості життя у сільській місцевості означає розширення можливостей і свобод сільського населення, які дозволяють їм прожити довге, здорове та продуктивне життя, мати стабільні засоби існування за місцем проживання та змогу задовольняти свої фізичні, духовні, соціальні та інші потреби на основі активної участі у життєдіяльності територіальних громад сіл, селищ.

Напрямок передбачає підтримку інфраструктурних проектів, спрямованих на підвищення рівня облаштування сільської місцевості як сфери життя, діяльності та побуту селян, збереження природної спадщини, розвиток територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Створення умов для фізичного розвитку дітей та молоді шляхом підтримки діяльності закладів дитячо-юнацького та резервного спорту, розвитку мережі центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», спортивних клубів.

4.3. Створення умов для соціального розвитку

Напрямок передбачає підтримку проектів, спрямованих на розвиток соціального та людського капіталу, зокрема, через: підвищення рівня знань та практичних навичок сільського населення в частині ведення господарської та підприємницької діяльності, насамперед, поза межами сільського господарства та направлених на збереження та збалансоване використання природних

ресурсів; підвищення спроможності територіальних громад сіл, селищ та об'єднаних територіальних громад щодо розробки та реалізації місцевих програм сталого розвитку, формування партнерств та кооперації, зокрема, з суб'єктами підприємницької діяльності; розвиток навичок сільського населення щодо участі у формуванні та реалізації місцевих ініціатив з сільського розвитку.

5. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

У цьому розділі визначаються очікувані результати та показники, яких передбачається досягти в результаті виконання проекту з урахуванням критеріїв, визначених Стратегією, а також офіційних статистичних показників найближчого звітного року від початку виконання проекту та до його завершення.

Таблиця 1. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

Очікувані результати	Показники
<p>I. Диверсифікація підприємницької діяльності у сільській місцевості Ключовий показник напряму: кількість нових видів продукції у межах відповідної території, що не пов'язані з традиційним виробництвом на даній території</p>	
<p>Диверсифікація сільського господарського виробництва (створення таких видів виробничої діяльності, що не пов'язані з основним виробництвом)</p>	<p>створення нових видів продукції чи розширення існуючого асортименту продукції; освоєння нових ринків збуту продукції; покращення фінансового та економічного стану підприємства; підвищення конкурентоспроможності підприємства; оновлення науково-технічної бази підприємства; завантаження існуючих чи створення нових виробничих потужностей; створення нових чи збереження існуючих робочих місць</p>
<p>Розвиток альтернативних видів економічної діяльності (вирощування енергетичних культур, заліснення територій, рекреаційна діяльність, агротуризм, народні ремесла, надання послуг</p>	<p>створення нових видів продукції, послуг; покращення фінансового та економічного стану підприємства; підвищення конкурентоспроможності підприємства; оновлення науково-технічної бази підприємства; завантаження існуючих чи створення нових виробничих потужностей; зростання доходів до місцевих бюджетів; створення нових чи збереження існуючих робочих місць</p>

Очікувані результати	Показники
тощо)	
Розвиток органічного сільськогосподарського виробництва	обсяги виробництва органічної продукції; кількість операторів органічного ринку; площа земель, зайнятих під органічним виробництвом; розширення асортименту органічної продукції; зростання обсягів експортованої органічної продукції; кількість нових та/або існуючих робочих місць.
Розвиток підприємств заготівлі, збуту, переробки сільськогосподарської продукції сільськогосподарського, постачання матеріально-технічних та інших ресурсів, в першу чергу, на засадах кооперації	створення нових видів послуг, продукції; обсяги та асортимент виробництва нових видів продукції, послуг; завантаження існуючих чи створення нових виробничих потужностей; кількість суб'єктів, залучених до проекту та яким надаються послуги; застосування кооперативних принципів при створенні та діяльності підприємств; доступність послуг; зростання доходів до місцевих бюджетів; створення нових чи збереження існуючих робочих місць; частка залучених коштів
II. Підвищення якості життя у сільській місцевості Ключовий показник на пряму: кількість нових або розширення існуючого переліку послуг, спрямованих на покращення життя населення у сільській місцевості	
Створення (поліпшення) умов для повернення молоді у сільську місцевість (професійна орієнтація молоді; навчання молоді додатковим або новим навичкам; створення точок доступу до Інтернету; молодіжні клуби	створення нових видів чи розширення існуючого асортименту послуг для молоді; забезпечення сталості надання послуг; кількість суб'єктів, залучених до проекту та яким надаються послуги; завантаження існуючих чи створення нових об'єктів; доходи місцевих бюджетів; створення нових чи збереження існуючих робочих місць; кількість населення, залученого до фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Очікувані результати	Показники
за інтересами; спортивні об'єкти тощо)	
Поліпшення інженерної інфраструктури сільської місцевості (дороги, освітлення, енергопостачання, зв'язок тощо)	створення нових видів чи розширення існуючого асортименту послуг для сільського населення; забезпечення сталості надання послуг; кількість суб'єктів, залучених до проекту та яким надаються послуги; завантаження існуючих чи створення об'єктів; зростання доходів місцевих бюджетів; створення нових чи збереження існуючих робочих місць; доступність послуг; частка залучених коштів
Поліпшення інформаційно-освітньої, соціальної інфраструктури сільської місцевості (дошкільні заклади, школи, пошта, установи та заклади соціального обслуговування, надання соціальних послуг тощо)	створення нових видів чи розширення існуючого асортименту послуг, у тому числі соціальних для сільського населення, зокрема соціально спрямованих сільськогосподарських дорадчих послуг; забезпечення сталості надання послуг, у тому числі соціальних, зокрема соціально спрямованих сільськогосподарських дорадчих послуг; кількість суб'єктів, залучених до проекту та яким надаються послуги, у тому числі соціальні, зокрема соціально спрямовані сільськогосподарські дорадчі послуги; завантаження існуючих чи створення об'єктів; зростання доходів місцевих бюджетів; створення нових чи збереження існуючих робочих місць; доступність послуг, у тому числі соціальних; частка залучених коштів, у тому числі шляхом соціального замовлення соціальних послуг
Поліпшення інфраструктури відпочинку та задоволення культурних запитів сільського населення (будинки культури, клуби,	створення нових видів чи розширення існуючого асортименту послуг для сільського населення; забезпечення сталості надання послуг; кількість суб'єктів, залучених до проекту та яким надаються послуги; завантаження існуючих чи створення об'єктів; зростання доходів місцевих бюджетів; створення нових чи збереження існуючих робочих

Очікувані результати	Показники
бібліотеки, гуртки, художня самодіяльність, музеї, галереї, парки, зони відпочинку тощо)	місць; доступність послуг; частка залучених коштів
Поліпшення екологічної інфраструктури (водопостачання, каналізація та переробка твердих побутових відходів, природно-заповідного фонду тощо)	<p>зменшення частки населення, що немає доступу до питної води належної якості;</p> <p>зменшення частки населення, що проживає в будинках без систем каналізації;</p> <p>зменшення частки населення, що піддається дії шкідливих для здоров'я забруднювачів повітря;</p> <p>зменшення рівня забрудненості територій побутовими відходами;</p> <p>зростання частки переробки побутових відходів;</p> <p>підвищення рівня екологічних знань жителів;</p> <p>створення нових та збереження існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду;</p> <p>створення нових видів чи розширення існуючого асортименту послуг для сільського населення;</p> <p>забезпечення сталості надання послуг;</p> <p>кількість суб'єктів, залучених до проекту та яким надаються послуги;</p> <p>завантаження існуючих чи створення об'єктів;</p> <p>зростання доходів місцевих бюджетів;</p> <p>створення нових чи збереження існуючих робочих місць;</p> <p>доступність послуг;</p> <p>частка залучених коштів;</p> <p>зменшення рівня забрудненості територій побутовими відходами;</p> <p>зростання частки переробки побутових відходів;</p> <p>підвищення рівня екологічних знань жителів;</p> <p>створення нових видів чи розширення існуючого асортименту послуг для сільського населення</p>
<p>III. Створення умов для соціального розвитку</p> <p>Ключовий показник напряму: кількість осіб, які підвищили свою спроможність щодо сільського розвитку</p>	
Планування сільського розвитку	кількість територіальних громад, що пройнуть навчання з сільського розвитку; кількість осіб, що пройнуть навчання з сільського розвитку;

Очікувані результати	Показники
	<p>кількість осіб, залучених до процесу планування; кількість інформаційно-консультаційних заходів; кількість підготовлених проєктів планів (програм) розвитку; кількість громадських обговорень підготовлених проєктів планів(програм) розвитку; кількість тиражів підготовлених посібників з актуальних питань сільського розвитку; кількість сільських об'єднаних територіальних громад , що мають схеми планування територій</p>
<p>Розвиток партнерства бізнесу та влади</p>	<p>кількість створених партнерств та кооперацій; кількість учасників партнерств та кооперацій; географія учасників партнерств та кооперацій; кількість проєктів, створених у результаті партнерств та кооперацій та очікувана їх вартість; обсяги залучених ресурсів учасниками партнерств та кооперацій; сталість партнерств та кооперацій; публічність партнерств та кооперацій</p>
<p>Активізація сільського розвитку за результатами отриманої підтримки</p>	<p>кількість суб'єктів, що взяли участь у заходах; кількість спроектованих, створених, відновлених, удосконалених об'єктів завдяки наданій підтримці та їхня потужність; кількість диверсифікованих сільськогосподарських виробництв завдяки наданій підтримці; кількість суб'єктів, що перешли на альтернативні види економічної діяльності завдяки наданій підтримці; кількість створених об'єктів заготівлі, переробки та збуту сільськогосподарської продукції завдяки наданій підтримці та їхня потужність; кількість спроектованих, створених, відновлених, удосконалених об'єктів екологічного (зеленого), сільського та інших видів туризму завдяки наданій підтримці та їхня потужність; кількість спроектованих, створених, відновлених, удосконалених об'єктів у сфері народних ремесел і промислів завдяки наданій підтримці та їхня потужність; кількість спроектованих, створених, відновлених, удосконалених підприємств сфери послуг завдяки наданій підтримці та їхня потужність; кількість суб'єктів, які наростили обсяг збуту продукції</p>

Очікувані результати	Показники
	завдяки наданій підтримці; кількість нових суб'єктів підприємницької діяльності, створених завдяки наданій підтримці

6. Географія програми

Проекти можуть впроваджуватись у всіх регіонах України, окрім тимчасово окупованої території.

7. Обсяги фінансування програми

Розміри грантів за напрямками складають:

Напрямок 4.1:

- мінімальна сума: 12 000 000 грн.;
- максимальна сума: 48 000 000 грн.

Напрямок 4.2:

- мінімальна сума: 3 600 000 грн.;
- максимальна сума: 12 000 000 грн.

Напрямок 4.3:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 3 600 000 грн.

Програма регіонального розвитку «Розвиток туризму»

1. Стан і проблеми

В умовах глобалізації економіки туризм набуває ознак однієї з провідних, високоприбуткових та найбільш динамічних галузей світового господарства. Специфічною рисою туристично-рекреаційної сфери є те, що вона поєднує в собі понад 50 суміжних галузей: культуру, мистецтво, науку, освіту, спорт, готельне господарство, медицину, торгівлю, харчування, транспорт, зв'язок, фінанси, народні промисли, розваги, будівництво тощо. Кожна країна, регіон намагаються пропагувати та популяризувати свою інвестиційну привабливість через розвиток туризму. Сучасний туризм функціонує в умовах конкуренції. І для того, щоб туризм став одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки держави та її регіонів, необхідна інтеграція зусиль багатьох сфер діяльності людини.

Україна має всі передумови для інтенсивного розвитку туризму, зокрема внутрішнього та в'їзного. Однак, природно-ресурсний потенціал, культурна спадщина та найцінніші природні території нині не ефективно та не раціонально використовуються — рівень розвитку туристичної індустрії не відповідає наявному потенціалу.

Іншою загрозою є потенційний випереджувальний розвиток безпосередніх конкурентів України в галузі туризму, передусім, країн-сусідів ЄС, а також країн, що спеціалізуються на окремих видах туризму, наприклад, гірськолижного,

пляжного відпочинку тощо.

Введення безвізового режиму з країнами Європейського Союзу в середині 2017 року, збільшення кількості та зменшення цін на закордонні перевози, в тому числі за рахунок пропозицій від авіакомпаній-лоукостерів, разом із традиційною орієнтованістю переважної більшості українських туроператорів на виїзний туризм, створило нові можливості відпочинку та подорожей для громадян України і призвело до помітного перерозподілу туристичних потоків. З одного боку, тенденція, що встановилася і має всі підстави тривати у часі, викликала значне збільшення тиску на виїзну інфраструктуру (аеропорти, автомобільні пропускні пункти тощо), які виявилися неготовими до додаткового навантаження, з іншого боку, багато українських об'єктів туристичної сфери і цілих курортів, зокрема у південних регіонах, недорахувалися у 2017-2018 році великої кількості клієнтів. Звичайно, причина такого викривлення не стільки у нових можливостях, але в першу чергу у недоліках вітчизняної туристичної пропозиції. Споживача, який має можливість порівнювати вітчизняні туристичні дестинації з закордонними, відлякує погана або занадто дорога логістика, високі ціни та низька якість послуг в Україні, які, в свою чергу, спричинені загальноекономічною нестабільністю, низькою фінансовою та управлінською грамотністю власників об'єктів туристичної інфраструктури, високою сезонністю більшості українських курортів. В свою чергу, зниження потоків туристів на вітчизняні курорти може привести до подальшої деградації наявної інфраструктури

Потік іноземців, що в'їхали в Україну у 2014 році порівняно з 2013-м зменшився фактично вдвічі; більш ніж в десять разів зменшилася кількість іноземних туристів, що обслуговувалися туроператорами та турагентами. Події на території Донецької та Луганської областей, нестабільність, яка поширюється з цих регіонів на інші південно-східні області, ускладнена в певних випадках логістика також утримує українське населення від поїздок на вітчизняні курорти.

Втім, після 2014 року відбувається стабілізація та поступове зростання туристичних потоків, як в'їзних, так і внутрішніх. Динаміка кількості осіб, що перебували у колективних засобах розміщення у 2011-2017 роках, з поправкою на заклади, які залишилися на тимчасово окупованій території, стабільно позитивна. У 2015 та 2016 роках, згідно офіційної статистики, загальний річний приріст складав 6,6% та 13,2% відповідно, зокрема в готелях та аналогічних засобах розміщення 12,6% та 17,2%. Аналогічна динаміка спостерігається щодо загальної кількості туристів, що обслуговувалися туроператорами та турагентами.

В умовах децентралізації та прагнення до сталого розвитку регіонів зростає значення того, наскільки та як туризм впливає на окремі територіальні громади та території. Зокрема, більш привабливими стають форми туризму, що поважно ставляться до навколишнього середовища, забезпечують залучення широких верств місцевого населення, створюють можливості для збереження та розвитку культурної спадщини, більш рівномірно розподіляють потоки протягом року.

Державна стратегія регіонального розвитку визначає низку стратегічних та операційних цілей та завдань, що стосуються розвитку туризму, зокрема

раціональне використання рекреаційних ресурсів для формування економічного середовища та розвитку сфери зайнятості населення в регіонах, застосування об'єктів культурної спадщини для провадження туристичної діяльності, розвиток зеленого туризму в сільській місцевості, створення якісного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів, формування позитивного іміджу регіонів у сфері туризму на зовнішньому та внутрішньому туристичному ринку.

Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5 схвалено Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”, метою якої є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід держави на провідні позиції у світі. Задля цього рух уперед здійснюватиметься за чотирма векторами: розвитку, безпеки, відповідальності, гордості. У рамках названих векторів руху передбачена реалізація 62 реформ та програм розвитку держави, зокрема і програми розвитку туризму. Серед першочергових визначено і реалізація Програми популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі. Зокрема, ця програма фокусуватиметься на забезпеченні формування і просування бренд-меседжів про Україну, серед яких Україна — країна, приваблива для туризму; Україна — країна із визначними культурними та історичними традиціями.

Кабінет Міністрів України прийнято розпорядження від 16 березня 2017 року № 168-р «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року». Метою цієї Стратегії є формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та курортів, зокрема через створення конкурентоспроможного туристичного продукту, розв'язання проблем рекреаційного природокористування та охорони довкілля, системного підвищення якості матеріально-технічної та удосконалення інформаційної інфраструктури, оптимізації структури діяльності малого і середнього бізнесу та розроблення національних стандартів надання туристичних послуг, а також впровадження системи якісної підготовки та перепідготовки фахівців сфери туризму та курортів.

Стратегія визначає підхід державної туристичної політики у таких напрямках як безпека туристів; нормативно-правова забезпечення; розвиток туристичної інфраструктури; розвиток людських ресурсів; маркетингова політика розвитку туризму та курортів, та передбачає, до 2026 року, збільшення кількості іноземних туристів у 2,5 рази, кількості внутрішніх туристів у 5 разів, кількості робочих місць у сфері туризму в 5 разів, наповнення бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності у 10 разів, кількості суб'єктів туристичної діяльності в 5 разів. Крім того, очікується, що туристи витратять під час подорожей в Україні до 80 млрд грн., буде створено позитивний імідж України як країни привабливої для туризму.

2. Мета програми

Метою програми є створення в Україні можливостей для розвитку конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках національного туристичного продукту, розширення внутрішнього та збільшення обсягів

в'їзного туризму, забезпечення на цій основі комплексного розвитку курортних територій та туристичних центрів з урахуванням соціально-економічних інтересів населення, збереження та відновлення природних територій, ремонт і реставрація об'єктів культурної спадщини.

3. Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Ця програма спрямована на реалізацію напряду “Раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, збереження культурної спадщини та найцінніших природних територій” операційної цілі “Підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку регіонів” стратегічної цілі 1 Стратегії “Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів” та таких завдань:

- збереження в регіонах біологічного та ландшафтного різноманіття, відтворення природних комплексів, земельних та водних ресурсів, формування національної екомережі;

- раціональне використання рекреаційних ресурсів територій та об'єктів природно-заповідного фонду для формування економічного середовища та розвитку сфери зайнятості населення в регіонах;

- визначення економічного механізму стимулювання розвитку природно-заповідного фонду України;

- підвищення рівня обізнаності населення щодо цінностей територій та об'єктів природно-заповідного фонду і залучення населення до управління ними;

- збереження історико-культурних цінностей та природної спадщини, забезпечення в регіонах доступності до культурної та природної спадщини;

- залучення інвестицій у створення електронних каталогів музейних експонатів, пам'яток історії та монументального мистецтва, архітектури, археології.

- створення умов для збереження в регіонах самобутньої народної культури, звичаїв, традицій, обрядів, у тому числі національних меншин;

- застосування об'єктів культурної спадщини для провадження туристичної діяльності;

- розвиток зеленого туризму в сільській місцевості;

- удосконалення нормативно-правової бази розвитку туризму та курортів;

- створення якісного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів, визначення зон пріоритетного розвитку туризму шляхом туристичного районування регіонів;

- формування позитивного іміджу регіонів у сфері туризму на зовнішньому та внутрішньому туристичному ринку;

- створення загальнодержавної інформаційної мережі у сфері туризму та курортів, зокрема шляхом розвитку відповідної мережі інформаційних центрів у регіонах.

У розрізі впливу туризму на економіку регіонів та територій, програма також сприяє реалізації стратегічної цілі 2 “Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток”, зокрема таких завдань:

- запровадження різноманітних інструментів та механізмів стимулювання

місцевого економічного розвитку (кластерів, національних проєктів, механізму державно-приватного партнерства тощо), утворення нових підприємств, що задовольняють насамперед потреби внутрішнього ринку;

розроблення програм професійно-технічного навчання, підготовки кадрів відповідно до потреб регіонального ринку праці;

удосконалення структури зайнятості населення шляхом підвищення якості робочої сили, розвитку її професійної мобільності.

4. Структура програми

Програма “Розвиток туризму” реалізовуватиметься за трьома наступними взаємопов’язаними напрямками:

4.1. Підвищення туристичного потенціалу

Території та об’єкти природно-заповідного фонду, об’єкти Всесвітньої природної спадщини та інші природоохоронні території міжнародного значення є географічними територіями, які приваблюють туристів, особливо іноземних, завдяки наявності унікальних або специфічних природних об’єктів, багатим біологічним та ландшафтним різноманіттям.

Усі регіони України мають можливості для розвитку туристичного бізнесу, однак через різні історичні та ландшафтні передумови існує значна регіональна диференціація за видами туризму. Ці особливості повинні бути враховані при плануванні проєктів та програм, спрямованих на більш повне використання наявного туристичного потенціалу та забезпечення його доступності для споживачів.

Підвищення туристичного потенціалу важливо розглядати не лише у контексті створення нових та модернізації існуючих об’єктів туристичної інфраструктури. Все більш важливими стають питання підготовки кадрів для сфери туризму та курортів, підтримки впровадження інноваційних технологій обслуговування споживачів туристичних та супутніх послуг, використання цифрових технологій, створення туристичних продуктів на базі матеріальної та нематеріальної спадщини.

4.2. Збереження об’єктів культурної спадщини

Важливе значення для розвитку внутрішнього та в’їзного туризму має збереження об’єктів культурної спадщини, які одночасно використовуються як об’єкти туристичного показу, зокрема таких, як історичні центри міст, замки, фортеці, палаци, інші об’єкти культурної спадщини національного і регіонального значення тощо, формування біля цих об’єктів необхідної туристичної інфраструктури та створення на базі цих об’єктів цілісних туристичних продуктів.

Інтеграція об’єктів культурної спадщини до туристичної сфери слугуватиме збереженню таких об’єктів в належному стані, створенню умов для покращення культурної обізнаності та свідомості громадян, просуванню знань про історію та культуру України серед іноземних відвідувачів об’єктів. Досягнення такого позитивного ефекту вимагатиме поєднання зусиль зі збереження, використання та промоції об’єктів культурної спадщини, обов’язкове їх включення до туристичної інфраструктури та забезпечення належного рівня супутніх послуг.

В рамках напрямку державне співфінансування спрямоване на проекти зі збереження об'єктів культурної спадщини, що мають на меті розвиток туристичних продуктів на базі таких об'єктів та сприяють формуванню точок регіонального економічного зростання.

4.3. Маркетинг туристичного потенціалу

Сучасні тенденції розвитку туризму вимагають формування та просування туристичного продукту, скерованого на конкретного споживача, який сьогодні є більш інформований, незалежний, розкутий, критично й вибагливо відноситься до пропонованих йому товарів і послуг. Формування туристичного продукту у відповідності до потреб споживача має супроводжуватися запровадженням ефективної системи маркетингу та просування.

Важливо при цьому застосовувати сучасні канали поширення інформації, зокрема такі як спеціалізовані багатомовні туристичні сайти та мобільні додатки, інтернет-довідники, соціальні мережі, створювати можливості поширення відгуків відвідувачів та отримання практичної та актуальної інформації. Також варто заохочувати висвітлення туристичних можливостей України в традиційних засобах масової інформації, в тому числі спрямованих на зарубіжну аудиторію.

5. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

У цьому розділі наведено ключові результати, на досягнення яких повинні бути спрямовані та за якими оцінюватиметься успішність впровадження проектів. Проекти можуть досягати ширшого спектру результатів, ніж наведено нижче. Усі розроблені проекти повинні містити механізми періодичного внутрішнього моніторингу успішності.

Таблиця 4. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

Очікувані результати	Показники
I. Підвищення туристичного потенціалу	
Ключовий показник напряму: Кількість нових або удосконалених туристичних продуктів	
Розвиток інфраструктури у сфері туризму і рекреації в Україні; формування ефективної системи економічного стимулювання розвитку туризму та рекреації для активізації створення закладів розміщення та відпочинку туристів в Україні; створення ексклюзивного	підвищення привабливості та збільшення кількості та протяжності туристичних маршрутів в Україні, в тому числі міжобласних; збільшення площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду; кількість створених та функціонуючих екологічних стежок, еколого-інформаційних центрів, музеїв, спеціально облаштованих місць для відпочинку на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду; збільшення кількості сучасно облаштованих туристичних, екскурсійних об'єктів,

Очікувані результати	Показники
туристичного продукту для розвитку туризму в Україні; активізація використання механізмів державно-приватного партнерства у сфері інфраструктурних та туристичних проектів	відпочинкових територій, туристських притулків в Україні; кількість місць у засобах розміщення, в т. ч. у готелях, мотелях, туристичних базах, інших закладах розміщення туристів; кількість презентації туристичних можливостей України всередині країни та за кордоном; кількість туристично-інформаційних центрів та туристично-інформаційних пунктів, що застосовують сучасні комунікаційно-рекламні технології; кількість студентів, які навчаються за спеціальностями, що відносяться до сфери туризму та курортів; кількість учасників семінарів та курсів підвищення кваліфікації працівників туристичної галузі; кількість зайнятих в галузі туризму та супутніх послугах; збільшення середньорічних інвестицій та капіталовкладення в туристичну галузь; зростання кількості курортних закладів та їх популяризація в Україні та за кордоном; збільшення кількості туристичних об'єктів та об'єктів природно-заповідного фонду у базі даних та їх популяризація в Україні та за кордоном

II. Збереження об'єктів культурної спадщини

Ключовий показник напряму: Збільшення кількості туристичних продуктів на основі об'єктів культурної спадщини

Збереження історико-культурних цінностей та забезпечення доступності історико-культурних пам'яток в регіонах; залучення інвестицій у розвиток супутньої інфраструктури та послуг для відвідувачів об'єктів культурної спадщини; застосування об'єктів	кількість об'єктів культурної спадщини, інтегрованих у сферу туризму; кількість відвідувачів, в тому числі іноземних, об'єктів культурної спадщини; збільшення кількості та інтегрованості туристичних маршрутів, побудованих навколо об'єктів культурної спадщини, в тому числі міжобласних; кількість інформаційних центрів, музеїв, спеціально облаштованих місць для надання супутніх послуг біля об'єктів культурної спадщини; збільшення середньорічних капіталовкладення
---	---

Очікувані результати	Показники
культурної спадщини для провадження туристичної діяльності	в збереження пам'яток історії, культури та архітектури; збільшення кількості об'єктів культурної спадщини у базі даних та їх популяризація в Україні та за кордоном
III. Маркетинг туристичного потенціалу	
Ключовий показник напряму: кількість нових або удосконалених маркетингових продуктів	
Створення цілісного бренду країни, та її окремих регіонів як туристичних; створення позитивного туристичного іміджу держави на міжнародному туристичному ринку; створення та впровадження єдиної туристично-інформаційної системи	обсяг відвідувань веб-ресурсів та відвідувачів інформаційно-туристичних центрів та туристично-інформаційних пунктів; підвищення рівня обізнаності українців про туристичні можливості регіонів України та збільшення кількості туристів; підвищення рівня обізнаності іноземців про туристичні можливості регіонів України та збільшення кількості туристів; підвищення місця регіону (держави) в національних та міжнародних туристичних рейтингах

Загальні результати для трьох напрямів програми:
 збільшення чисельності внутрішніх та іноземних туристів;
 збільшення обсягів продажу регіональних туристичних продуктів;
 забезпечення зростання конкурентоздатності туристичної пропозиції держави відповідно до світових стандартів;
 забезпечення сталого розвитку туризму та підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері туризму.

Загальні показники для трьох напрямів програми:
 обсяг надходжень до місцевих бюджетів від сплати туристичного збору;
 частка зайнятих у туристичній індустрії у загальній чисельності зайнятих в економіці галузі (регіону);
 кількість внутрішніх та іноземних туристів;
 кількість гостей культурно-мистецьких заходів, у т.ч. іноземних;
 рівень заповнюваності колективних засобів розміщення;
 обсяг надходжень до місцевих бюджетів від туристичної діяльності суб'єктів господарювання.

6. Географія програми

Проекти можуть впроваджуватись у всіх регіонах України, окрім тимчасово окупованої території.

7. Обсяги фінансування програми

Розміри грантів за напрямками складають:

Напрямок 4.1:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 12 000 000 грн.

Напрямок 4.2:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 12 000 000 грн.

Напрямок 4.3:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 4 800 000 грн.

Програма регіонального розвитку «Розвиток людського потенціалу»

1. Стан і проблеми

Формування потужного людського капіталу є одним із наріжних каменів сталого економічного та соціального розвитку як окремих регіонів так і держави в цілому. Саме здатність громадян України та інституцій нашої держави генерувати нові ідеї, створювати підприємства, досліджувати та комерціалізувати результати цих досліджень, є ключовою конкурентною перевагою та основою майбутнього добробуту. Більшість регіонів України мають значний освітній, науковий та інноваційний потенціал, однак їм бракує досвіду і ресурсів для його реалізації та трансформування в конкретні проекти.

Реалізація запропонованої програми дозволить ретельно вивчити існуюче регіональне середовище щодо розвитку людського капіталу, виявити ключові проблеми та можливості, а також запровадити точкові інтервенції там, де вони дадуть найбільший результат для економічного розвитку регіонів і додану вартість. Увага приділятиметься розвитку як окремих груп людей, так і інституцій та мереж, що їх об'єднують.

З моменту відновлення української незалежності питання розвитку людського капіталу постійно ставали темою багатьох політичних декларацій, програм та планів. На жаль, у переважній більшості декларації та плани залишились без практичної реалізації, а українська система освіти та навчання ставала все більш централізованою та затисненою величезною кількістю нормативів і вимог. У результаті пріоритетом для інституцій, покликаних сприяти розвитку людського капіталу, став не сам розвиток, а виконання вимог держави. Зацікавлені сторони, такі як батьки, роботодавці, студенти та їх об'єднання, були і залишаються фактично виключеними з процесу. Існуючі навчальні програми не є достатньо гнучкими та не відповідають регіональним потребам. Величезною проблемою є відсутність об'єктивної інформації про стан та потреби регіональних ринків праці, через що значні ресурси, виділені на заклади освіти та програми, витрачаються неефективно. Інституцій, що забезпечують освіту і навчання, як правило застосовують застарілі програми, навчальні методики та засоби, не спілкуються із соціальними партнерами та не

зацікавлені у самовдосконаленні. Така ізольованість інституцій від реального життя також не сприяє розвитку інноваційної та раціоналізаторської діяльності, а також не забезпечує відповідність навичок та вмій потребам ринку праці. З іншого боку, існує низький рівень розуміння як населенням, так і підприємствами можливостей, що дають якісні програми освіти і навчання та постійна співпраця між закладами освіти і підприємствами. Все це призводить до концентрації робочої сили у непродуктивних галузях, де на сьогоднішній день зайнята майже половина працюючих. Іншим значним викликом є внутрішні міграційні процеси та зміна ринків праці у зв'язку з російською агресією та тимчасовою окупацією окремих територій України. Зокрема, за даними Мінсоцполітики, станом на початок липня 2018 року обліковано 1 515 128 переселенців. Значна частина з них потребує створення нових можливостей для ефективної реалізації власних знань та навичок.

2. Мета програми

Ця програма покликана сприяти розвитку людського капіталу регіонів через посилення спроможності окремих особистостей, груп, інституцій та їх мереж бути більш активними та професійними гравцями на регіональному ринку праці, у сфері підприємництва та громадянського суспільства.

3. Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Ця програма спрямована на підтримку напряму “Розвиток інтелектуального капіталу” операційної цілі “Підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку регіонів” стратегічної цілі 1 Стратегії “Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів” та забезпечення здійснення таких завдань:

забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців та робітничих кадрів для задоволення потреб регіонів з урахуванням пріоритетів їх розвитку;

стимулювання співробітництва між закладами освіти, науково-дослідними установами і підприємствами регіонів;

стимулювання розвитку новаторської і раціоналізаторської роботи на підприємствах;

розвиток соціального партнерства та соціальної відповідальності всіх суб'єктів у регіонах у контексті забезпечення розвитку інтелектуального потенціалу та нагромадження людського капіталу;

забезпечення підтримки та розвитку інтелектуального і творчого потенціалу через систему освіти та навчання протягом життя.

Також програма направлена на реалізацію напряму “Створення умов для продуктивної праці населення” операційної цілі “Запобігання зростання диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів” стратегічної цілі 2 Стратегії “Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток” та забезпечення здійснення таких завдань:

запровадження навчання і профорієнтації для перепрофілювання та

переорієнтації трудових кадрів залежно від потреб регіонального ринку праці;
вивчення попиту щодо компетенції і кваліфікації працівників регіонального та місцевого ринку праці;

розроблення програм професійно-технічного навчання, підготовки кадрів відповідно до потреб регіонального ринку праці;

удосконалення структури зайнятості населення шляхом підвищення якості робочої сили, розвитку її професійної мобільності;

організація міжрегіональної та внутрішньорегіональної трудової міграції (насамперед маятникової) для підвищення рівня зайнятості населення працenaдлишкових територій.

Крім того, програма спрямована на реалізацію напряму “Модернізація системи освіти” операційної цілі “Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання” стратегічної цілі 2 Стратегії “Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток” та забезпечення здійснення таких завдань:

створення на основі системи закладів вищої освіти та науково-дослідних установ системи навчання (у тому числі дистанційного) для осіб, які не мають вищої освіти, короткострокових курсів з певної тематики з доступом до них широкого кола громадськості;

утворення сучасних центрів професійної освіти з упровадженням новітніх технологій для пріоритетних галузей економіки регіонів.

Також програма спрямована на реалізацію напряму “Створення умов для продуктивної праці населення” операційної цілі “Запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів” стратегічної цілі 2 Стратегії “Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток” та забезпечення здійснення завдання:

підвищення рівня обізнаності населення з питань організації та провадження підприємницької діяльності.

Проекти, запропоновані у рамках виконання програми, можуть бути спрямовані на реалізацію одного або кількох завдань одночасно.

4. Структура програми

Програма “Розвиток людського капіталу” реалізовуватиметься за трьома наступними основними взаємопов’язаними напрямами:

4.1. Люди

Проекти, подані в рамках цього напряму, повинні бути націлені передусім на підвищення фахового рівня окремих цільових груп чи верств населення регіону відповідно до потреб його розвитку та регіонального ринку праці, визначених у відповідних регіональних стратегіях розвитку. Перевага надаватиметься проектам, які сприятимуть економічній активності та створенню нових можливостей для розвитку і самореалізації вразливих та дискримінованих груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб.

4.2. Інституції та мережі

Цей напрям передбачає створення нових чи посилення спроможності існуючих інституцій та їх мереж, що сприяють підвищенню якості та професійності людського ресурсу регіону, створюють умови для інноваційної діяльності та посилюють взаємозв'язки між ключовими акторами регіонального ринку праці.

4.3. Дослідження

Основним фокусом проектів має бути вивчення існуючого середовища на місцевому та регіональному ринках праці, формування та реалізація пропозицій, заходів та програм щодо його оптимізації та вдосконалення задля підвищення рівня та якості зайнятості населення, забезпечення сталого регіонального розвитку. Слід наголосити, що не підлягатимуть фінансуванню виключно дослідницькі проекти, які не міститимуть дієвих стратегій, пропозицій та кроків щодо покращення ситуації на ринках праці відповідних регіонів.

5. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

У цьому розділі наведено ключові результати, на досягнення яких повинні бути спрямовані та за якими оцінюватиметься успішність впровадження проектів. Проекти можуть досягати ширшого спектру результатів, ніж наведено у таблиці 4. Усі розроблені проекти повинні містити механізми періодичного внутрішнього моніторингу успішності.

Проекти, розроблені в межах цієї програми повинні бути спрямовані передусім на реалізацію розвиткового потенціалу людей, інституцій та їх об'єднань, створювати умови для економічного розвитку регіону та його громад як сьогодні так і в середньостроковій перспективі. Не будуть підтримуватись проекти, які націлені на вирішення поточних соціальних, медичних, транспортних та інших проблем, а також покращення фізичного стану об'єктів соціальної, медичної та іншої інфраструктури яке не призводить до досягнення цілей та завдань програми.

Таблиця 1. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

Очікувані результати	Показники	
	Кількісні	Якісні
I. Люди		
Ключовий показник напряму: кількість працевлаштованих осіб, які пройшли підготовку за програмами та курсами, спрямованими на потреби регіонального ринку праці		
Підвищено рівень зайнятості випускників, які здобували освіту за новими навчальними програмами;	кількість підготовлених висококваліфікованих фахівців та робітничих кадрів для задоволення	рівень якості програм підготовки (за оцінкою роботодавців); відповідність рівня знань та кваліфікацій

Очікувані результати	Показники	
	Кількісні	Якісні
<p>збільшено кількість нових підприємств та підприємців;</p> <p>створено нові навчальні програми та курси;</p> <p>підвищено рівень якості навчальних програм та курсів</p>	<p>потреб регіонів відповідно до пріоритетів їх розвитку (ч/ж);</p> <p>%</p> <p>працевлаштування випускників закладів освіти, підготовлених фахівців та робітничих кадрів (ч/ж);</p> <p>кількість нових навчальних програм та курсів, спрямованих на потреби регіонального ринку праці</p>	<p>випускників закладів вищої освіти та закладів професійної (професійно-технічної) освіти вимогам роботодавців</p>
<p>II. Інституції та мережі</p> <p>Ключовий показник напряму: кількість суб'єктів, залучених до партнерських об'єднань, асоціацій та мереж</p>		
<p>Створено нові партнерські об'єднання та асоціації;</p> <p>отримано нові патенти, авторські свідоцтва та комерціалізовано винаходи;</p> <p>збільшено кількість інституцій, залучених до новаторської і раціоналізаторської роботи;</p> <p>впроваджено нові політики та заходи із соціальної відповідальності та партнерства;</p> <p>підвищено рівень інтеграції між закладами освіти, науково-дослідними установами і підприємствами</p>	<p>кількість новостворених партнерських об'єднань, асоціацій тощо;</p> <p>кількість патентів на винахід (корисну модель), виданих юридичним та фізичним особам ;</p> <p>збільшення кількості підприємств та організацій, які стимулюють та заохочують новаторську і раціоналізаторську роботу;</p> <p>кількість суб'єктів у регіонах, які розробили</p>	<p>рівень інтеграції між закладами освіти, науково-дослідними установами і підприємствами;</p> <p>ступінь впровадження патентів та авторських свідоцтв ;</p>

Очікувані результати	Показники	
	Кількісні	Якісні
	та впроваджують політику та заходи із соціальної відповідальності та партнерства;	
III. Дослідження		
Ключовий показник напряму: удосконалення структури та підвищення рівня зайнятості населення за результатами дослідження з вивчення регіональних та місцевих ринків праці.		
Удосконалено структуру та підвищено рівень зайнятості населення працездатних територій; підвищено якість та мобільність робочої сили; підвищено якість регіональних та місцевих програм і стратегій;	кількість підготовлених кадрів за новими програмами професійної освіти і навчання, розробленими за результатами досліджень відповідно до потреб регіонального ринку праці; рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків до економічно активного населення відповідного віку % мобільності робочої сили регіону;	продуктивність праці, гривень на одного зайнятого

6. Географія програми

Проекти можуть впроваджуватись у всіх регіонах України, окрім тимчасово окупованої території.

7. Обсяги фінансування програми

Розміри грантів за напрямками складають:

Напрямок 4.1:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 4 800 000 грн.

Напрямок 4.2:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 12 000 000 грн.

Напрямок 4.3:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 3 600 000 грн.

Програма регіонального розвитку «Загальноукраїнська солідарність»

1. Стан і проблеми

Протягом 2014-18 років Україна знаходиться в стані неоголошеної війни з боку Російської Федерації, яка окупувала територію Автономної Республіки Крим, здійснює вплив на внутрішню ситуацію в державі та її регіонах через підтримку проросійських засобів масової інформації та організацій, діяльність яких згубно впливає на українську єдність.

Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України з метою забезпечення соціальної та економічної єдності держави визначено ключовою метою реалізації державної регіональної політики.

Єдність українського простору, досягнення порозуміння між жителями різних українських регіонів, уміння протистояти інформаційній агресії Російської Федерації, недопущення поглиблення суперечностей між жителями регіону та новими вимушеними переселенцями з окупованих територій стають для України зараз ще більш важливими, ніж в 2014 році, коли розпочалась активна фаза бойових дій на території Донецької та Луганської областей.

Якщо проаналізувати етнічний склад населення в регіонах, можна побачити, що більшість регіонів має домінуючу більшість українського етнічного населення, проте Автономна Республіка Крим, Донецька, Луганська області мають досить високу частку етнічних росіян. Свої особливості щодо національного складу населення має Одеська область, особливо її південно-західна частина, а також Закарпатська та Чернівецька області, де другою національною групою після українців є відповідно угорська та румунська меншини.

Автономна Республіка Крим, південно-західна частина Одеської області, Закарпаття мають досить слабкі фізичні зв'язки з рештою українських регіонів через особливості географічного розміщення.

Міжрегіональні відмінності призвели до проявів політичного відчуження між регіонами, сепаратизму і появи сотень тисяч вимушених переселенців. Зростання частки вимушених переселенців у містах та селах України є додатковим викликом для міжрегіональних відносин.

У сучасних умовах інформаційна безпека є однією з головних складових

системи національної безпеки в цілому. У зв'язку з цим особливо актуальним є питання забезпечення високого рівня розвитку і захищеності інформаційного простору, зокрема через домінування у ньому українського інформаційного продукту. Разом з тим, у багатьох населених пунктах, що межують з Російською Федерацією, трансляція українських телеканалів у цифровому та аналоговому форматі здійснюється сигналом низької потужності, а подекуди — повністю відсутня. Унаслідок цього жителі прикордонних територій подекуди не мають іншої альтернативи, як переглядати російські телеканали, заборонені до поширення на території України.

Має місце інформаційний вакуум у територіях розмежування, який заповнюється російськими засобами масової інформації, що формують громадську думку не на користь української єдності.

Питання єдності українського простору набуло сьогодні надзвичайної ваги. Зовнішні загрози та внутрішні виклики спонукають державу до переосмислення своєї політики щодо регіонів, яка тепер має бути спрямованою на інтеграцію регіонів та формування на всьому українському державному просторі умов для міжрегіональної єдності та загальноукраїнської солідарності.

В 2017 році в Україні, вперше за часи незалежності розпочалась реалізація програми «Загальноукраїнська солідарність» в рамках якої було відібрано низку проектів, що спрямовані на досягнення, заявлених у програмі цілей. Оцінити ефективність цих проектів буде можливо лише після їх завершення.

Ця програма розвиває та уточнює цілі та завдання загальноукраїнської солідарності в нових умовах на основі розуміння, що формування єдиного українського економічного, інформаційного, освітнього, культурного та інших просторів, створення загальноукраїнської солідарності між регіонами є фактором досягнення соціально-економічної єдності та розвитку держави.

2. Мета програми

Головною метою програми є створення умов для розвитку співробітництва між регіонами України у гуманітарній, культурній, освітній та інформаційних сферах; формування в регіонах більш високого рівня усвідомлення європейського вибору України, демократичних та моральних цінностей українців, підтримка та налагодження міжрегіональних коопераційних зв'язків, створення міжрегіональних проектів розвитку.

3. Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Програма спрямована на реалізацію напряму “Створення умов для зміцнення зв'язків між регіонами та територіальними громадами” операційної цілі “Розвиток міжрегіонального співробітництва” стратегічної цілі 2 Стратегії “Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток”, а також низки інших цілей та завдань, які впливають із досягнення стратегічних цілей 2 та 1 Стратегії.

У рамках цього напряму, програма спрямовується на вирішення завдань, приведених у Стратегії та додаткових завдань, що впливають із інших напрямів

та цілей Стратегії.

Таблиця 1. Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Операційні цілі та напрями	Завдання
I. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток	
Створення умов для зміцнення зв'язків між регіонами та територіальними громадами	сприяння виконанню угод щодо торговельно-економічного, науково-технічного та культурного співробітництва, розширення переліку регіонів-партнерів шляхом укладення відповідних протоколів намірів, програм та планів заходів; сприяння організації та проведенню форумів, зустрічей представників ділових кіл, презентацій, виставково-ярмаркових заходів, засідань за круглим столом тощо
Розвиток прикордонних територій	реалізація проектів, спрямованих на підвищення рівня соціально-економічного розвитку прикордонних територій, поліпшення їх екологічного стану, розбудову прикордонної інфраструктури, розвиток туризму тощо
Соціокультурний розвиток	сприяння консолідації та розвитку української нації, забезпечення прав громадян України на свободу світогляду і віросповідання, у тому числі національних меншин; використання ресурсу бібліотек для створення мережі розширених центрів надання культурних, освітніх та інших послуг (міні-кінотеатр, доступ до Інтернету, безоплатні друковані видання, семінари та навчання тощо), забезпечення надання бібліотеками в сільській місцевості та малих містах послуг з використанням Інтернету
Модернізація системи освіти	завершення формування єдиного інформаційного освітнього середовища
Створення умов для розв'язання нагальних проблем переселенців	розроблення та реалізація міжрегіональної програми допомоги переміщення переселенців на в інші регіони України
Створення умов для продуктивної праці населення	розвиток у регіонах соціального діалогу та колективно-договірного регулювання трудових відносин; удосконалення структури зайнятості населення шляхом підвищення якості робочої сили, розвитку її професійної мобільності; організація

Операційні цілі та напрями	Завдання
	міжрегіональної та внутрішньорегіональної трудової міграції (насамперед маятникової) для підвищення рівня зайнятості населення працenaдлишкових територій
Узгодженість політики стимулювання розвитку територій економічного зростання та підтримки економічно менш розвинутих та депресивних територій	забезпечення здійснення заходів щодо соціальної підтримки населення гірської місцевості та малонаселених територій, працівників підприємств вугільної галузі та населення територій, на яких розміщуються вугледобувні та вуглепереробні підприємства, що перебувають у стадії ліквідації (консервації); розроблення та виконання спеціальних державних програм економічного розвитку депресивних територій
Захист національних інтересів та недопущення порушення конституційних прав громадян України на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя	захист і повноцінна реалізація національно-культурних, соціальних та політичних прав громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території або переселилися з неї, у тому числі корінних народів та національних меншин
II. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	
Розвиток транскордонного співробітництва	сприяння поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади та територіальними громадами, відповідними органами влади інших країн
Раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, збереження культурної спадщини та найцінніших природних територій	формування позитивного іміджу регіонів у сфері туризму на зовнішньому та внутрішньому туристичному ринку; створення умов для збереження в регіонах самобутньої народної культури, звичаїв, традицій, обрядів, у тому числі національних меншин; підвищення рівня обізнаності населення щодо цінностей територій та об'єктів природно-заповідного фонду і залучення населення до управління ними

Операційні цілі та напрями	Завдання
<p>Підвищення рівня інноваційної та інвестиційної спроможності регіонів</p> <p>Розвиток інтелектуального капіталу</p> <p>Підтримка інтегруючої ролі міст як центрів економічного та соціального розвитку</p>	<p>створення умов для розвитку міжрегіональної та міжнародної кооперації з реалізації інвестиційних проектів, у тому числі в рамках державно-приватного партнерства</p> <p>стимулювання співробітництва між закладами освіти, науково-дослідними установами і підприємствами регіонів</p> <p>надання можливості доступу через Інтернет до унікальних для міст послуг музеїв, театрів, бібліотек, медичних центрів, університетів тощо</p>

4. Структура програми

Програма складається із проектів, що можуть бути реалізованими для досягнення мети програми та Стратегії за такими напрями:

4.1 Створення можливостей для співробітництва регіонів у сфері освіти, культури, історичних та культурологічних досліджень

Розмежованість регіонів за соціальними, психологічними, емоційними характеристиками та політичними уподобаннями часто викликано нерозуміннями тієї чи іншої поведінки мешканців у різних регіонах, як реакцію на певні події, що в свою чергу часто базується не певних регіональних міфах та стереотипах.

Подолання таких міфів та стереотипів, а так само розуміння поведінки мешканців різних регіонів у однакових умовах можливо коли регіони тісно співпрацюватимуть між собою у гуманітарній сфері. Проведення спільних міждисциплінарних, міжрегіональних історичних та культурологічних досліджень, створення на їх основі спільних продуктів, які поширюватимуться в регіонах, стануть предметом вивчення у закладах освіти буде доброю основою зближення між мешканцями регіонів, формування поваги та довіри до мешканців інших регіонів.

Впровадження програм обмінів студентами та науковцями між вищими закладами освіти різних регіонів, особливо у гуманітарній сфері створюватиме основу для вирівнювання розуміння європейського вибору України в її різних регіонах.

4.2. Формування привабливого образу регіонів в Україні, інтеграція регіональних ідентичностей у загальноукраїнську ідентичність

Слабка обізнаність українців про українські регіони часто призводить до формування упередженого ставлення українців з одних регіонів до інших. У той самий час регіональна ідентичність, базується лише на окремих, часто сформованих ще в радянські часи традиціях, що не дає змоги мешканцям різних регіонів оцінити найбільш важливі характеристики інших регіонів, побачити їх переваги та можливості, у тому числі для власних потреб.

Тому в рамках цього напрямку вбачається за доцільне реалізація проектів,

які будуть показувати українцям все розмаїття можливостей українських регіонів, їх переваги для роботи, відпочинку, інвестицій та кар'єрного зростання.

Заслужують на особливу підтримку проекти, що сприяють творенню взаєморозуміння між національними меншинами, що компактно проживають у різних регіонах між собою та українцями, сприяють їх включенню у загальноукраїнські процеси культурного та економічного розвитку.

Природні, культурні, історичні, наукові та інші надбання регіонів мають стати доступними для всіх українців, кожен регіон має отримати свою привабливу(позитивну) ідентифікацію в середині України.

Для цього мають бути використані можливості регіональних та місцевих вищих навчальних закладів, закладів культури, бібліотек, телебачення та радіо. Створення горизонтальних мереж інформаційного забезпечення, ФМ-станцій, які працюють в більшості регіонів і продукують програми міжрегіональної співпраці та загальноукраїнської солідарності, є пріоритетним.

Для розширення території прикордонних з Російською Федерацією та Республікою Білорусь районів України, охопленої сигналом українських телеканалів, та нейтралізації негативного інформаційного впливу Російської Федерації на жителів прикордонних районів, необхідним є підвищення потужності діючих та добудова нових телевізійних веж для розміщення передавачів телевізійного мовлення. За наявності технічної можливості, бажаним є також продовження терміну дії аналогового телевізійного сигналу прикордонних територій.

Створення програм на місцевих телеканалах, які показують регіон в контексті його зв'язків з іншими регіонами країни, взаємного проникнення традицій, цінностей між різними регіонами України, залучення до цієї роботи молоді із різних регіонів також може бути важливим для проектів за цим напрямом.

4.3. Інтеграція вимушених переселенців та захист інтересів осіб, що вимушено опинились на тимчасово окупованій території.

За цим напрямом пропонується реалізовувати проекти, які б дозволили інтегрувати вимушених переселенців в життя територіальних громад, де вони зараз проживають, допомогти адаптуватись до нових реалій, як вимушених переселенців, так і жителів міст та сіл, куди вони переселились. Такі проекти мають сприяти формуванню толерантності в суспільстві, не допускати маргіналізації переселенців, конфліктності за новим місцем проживання.

Важливим для реалізації є також проекти, що сприятимуть захисту інтересів громадян України, що проживають на тимчасово окупованій території, забезпеченню їх майнових та політичних прав, права на інформування про життя в Україні, створюють можливості доступу людей на цих територіях до інформації з інших регіонів України, формують у них розуміння спільності належності до української культури, української нації, тощо.

Реалізація таких проектів має сприяти формуванню громадської думки про повернення тимчасово окупованої території у склад України, створювати на тимчасово окупованій території відповідного несприйняття окупації, налагоджувати зв'язки громадян України, що там проживають з українською

державою, та створення можливостей для їх дітей на отримання освіти, роботи та проживання в Україні.

4.4. Сприяння економічній інтеграції регіонів та у регіонах

Оскільки структура регіональних економік суттєво відрізняється, низка регіонів слабо інтегрована в український ринок, їх економіки орієнтовані на експорт, що створює додаткові ризики їх уразливості від зовнішньої кон'юктури, а також провокує в регіонах появу не розуміння зовнішньої політики держави в цілому та поведінку мешканців інших регіонів, які орієнтовані передусім на внутрішній ринок і економіка яких базована на дрібному та середньому підприємству.

У цих умовах підтримка проектів, які створюють нові інноваційні, коопераційні та інші зв'язки між регіонами, а так само проектів, що сприяють інтеграції в український економічний простір депресивних територій.

Реалізація таких проектів сприятиме об'єднанню України, формуватиме більш стійкий український економічний простір, зменшувати асиметрію розвитку окремих територій в межах одного регіону, зменшуватиме напругу між більш розвиненими і менш розвиненими територіями.

5. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

У цьому розділі наведено ключові результати та показники, на досягнення яких повинні бути спрямовані та за якими оцінюватиметься успішність впровадження проектів. Проекти можуть досягати ширшого спектру результатів, ніж наведено нижче. Усі розроблені проекти повинні містити механізми періодичного внутрішнього моніторингу успішності.

Таблиця 2. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

Очікувані результати	Показники
I. Створення можливостей для співробітництва регіонів у сфері освіти, культури, історичних та культурологічних досліджень	
Запроваджено обміни науковців (аспірантів, докторантів) між університетами різних регіонів України	кількість університетів, що беруть участь у обмінах; кількість науковців, що беруть участь у обмінах; кількість та географія регіонів, що уклали домовленості про співпрацю; сфери наукових досліджень
Створено спільні міжрегіональні дослідницькі групи з проведення історичних та культурологічних досліджень	кількість спільних груп; кількість залучених регіонів; географія регіонів; кількість дослідницьких продуктів; використано досліджень з прикладною метою; кількість залучених до роботи дослідників

Очікувані результати	Показники
Запроваджено обміни студентів між закладами вищої освіти та інші механізми співробітництва	кількість університетів, що беруть участь міжрегіональному співробітництву; кількість студентів; кількість та географія регіонів; кількість проведених міжрегіональних олімпіад, студентських фестивалів;
Створено новітні інформаційні ресурси, що дозволяють знайомитись із спільним історичним минулим та сьогоденням регіонів, забезпечують віртуальний доступ до історичної та культурної спадщини в регіонах	кількість нових навчальних програм щодо історії, культури, економіки регіонів; кількість державних службовців, що пройшли стажування в інших регіонах кількість ресурсів та їх відвідуваність; кількість музеїв, галерей, фондів і т.п. які стають доступними;
II. Формування привабливого образу регіонів в Україні, інтеграція регіональних ідентичностей у загальноукраїнську ідентичність	
Зростання рівня довіри мешканців одного регіону України до мешканців інших регіонів	результати соціологічного дослідження “Соціальний барометр” Інститут соціології Національної академії наук України; рівень міжрегіональної міграції в Україні; результати зовнішнього незалежного оцінювання по гуманітарним предметам серед дітей компактно проживаючих національних меншин
Збільшення кількості внутрішніх туристів, що відвідують українські регіони	загальна кількість компаній, що займається внутрішнім туризмом; кількість туристичних продуктів по групам регіонів; кількість готелів, ліжко-місць та їх наповненість; кількість міжрегіональних туристичних маршрутів, регіональних туристичних форумів; кількість інтернет-ресурсів, які є складовою індустрії внутрішнього туризму
Створення системи інформування українців про українські регіони, їх можливості та розвиток	кількість ТВ-каналів та радіостанцій, що транслюють програми про регіони; кількість ТВ-тематичних програм та ФМ-станцій, що поширюють свої програми на більшість регіонів України; кількість неформальних представництв одних регіонів на території інших;

Очікувані результати	Показники
	<p>кількість інформаційних продуктів про регіони, до створення яких залучені вимушені переселенці з Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей;</p> <p>кількість та періодичність міжрегіональних тематичних форумів;</p> <p>кількість регіонів, що створили свої регіональні бренди;</p> <p>кількість регіональних бібліотек, закладів вищої освіти, театрів, музеїв і т. п включених у загально-українські ресурси з он-лайн доступом</p>
<p>Забезпечення впевненого прийому вітчизняного телевізійного сигналу на прикордонних з Російською Федерацією та Республікою Білорусь територіях України а також на окупованих територіях</p>	<p>частка населених пунктів прикордонних з Російською Федерацією та Республікою Білорусь районів України, що входять до території якісного телевізійного сигналу</p> <p>кількість населених пунктів окупованих територій де впевнено приймається телевізійний сигнал українських телеканалів;</p> <p>наявність зворотного зв'язку від жителів окупованих територій щодо українських телепрограм, які приймаються на цих територіях;</p>
III. Інтеграція вимушених переселенців	
<p>Збільшення зайнятості вимушених переселенців у нових місцях проживання</p>	<p>кількість інституцій, що надають підтримку вимушеним переселенцям в регіонах, кількість регіонів, де є такі інституції;</p> <p>кількість працевлаштованих вимушених переселенців за регіонами, кількість фізичних осіб-підприємців серед вимушених переселенців;</p> <p>кількість публічних заходів у регіонах із залученням вимушених переселенців;</p> <p>кількість інструментів кредитування малих та середніх підприємств для вимушених переселенців та їх фінансовий розмір</p> <p>Кількість проектів із залученням кращих спеціалістів з числа вимушених переселенців</p>

Очікувані результати	Показники
Залучення вимушених переселенців до проектів та програм що виховують загальноукраїнський патріотизм	Кількість інформаційних продуктів, створених із залученням вимушених переселенців
IV. Сприяння економічній інтеграції регіонів та у регіонах	
Збільшення частки регіональної економіки, орієнтованої на український ринок, збільшення розмірів регіональних ринків	кількість міжрегіональних економічних форумів, виставок, конференцій; кількість спільних проектів між регіонами в сфері інновацій та інвестицій, коопераційних зв'язків; кількість міжрегіональних кластерів; кількість проектів розвитку проблемних територій в рамках регіонів та в рамках особливих типів територій у макрорегіонах; кількість спільних для кількох регіонів логістичних центрів кількість кооперативів, малих виробництв створених на основі креативної економіки, регіональних ремесел

6. Географія програми

Пріоритетними для підтримки визначаються проекти, які орієнтуються в першу чергу на міжрегіональне співробітництво між різними групами регіонів: південь – північ – центр – захід; схід – центр – захід; центр – схід; центр-захід; центр-південь.

Напрямок 4.3 реалізується в регіонах з найбільшою кількістю вимушених переселенців.

Найбільші проекти мають бути зорієнтованими на включення у них ключових центрів: Львів – Київ – Харків – Дніпропетровськ – Одеса.

7. Обсяги фінансування програми

Розміри грантів за напрямами складають:

Напрямок 4.1:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;

- максимальна сума: 6 000 000 грн.

Напрямок 4.2:

- мінімальна сума: 3 600 000 грн.;

- максимальна сума: 24 000 000 грн.

Напрямок 4.3:

- мінімальна сума: 3 600 000 грн.;

- максимальна сума: 24 000 000 грн.

Напрям 4.4:

- мінімальна сума: 3 600 000 грн.;
- максимальна сума: 58 000 000 грн.

Програма регіонального розвитку «Підтримка розвитку депресивних територій»

1. Стан і проблеми

Україна досить велика європейська держава з досить великими регіонами, структура розселення, регіональної економіки суттєво відрізняються між собою, а так само і в межах території самого регіону.

Так навіть у високо урбанізованому та промислово розвиненому регіону існують території з переважно сільським населенням, де щільність населення є мінімальною, відсутні робочі місця, низький рівень підприємництва, що веде до подальшої деградації території.

Загалом по регіонах можна визначити різні типи депресивних (проблемних) територій для яких характерними ознаками є значно менші можливості використання власного потенціалу для розвитку:

територія, що підлягає реструктуризації – район, територіальна громада, де основна зайнятість населення та місцева економіка залежить від одного чи кількох суб'єктів підприємництва, які протягом тривалого часу (понад 5 років) скорочують обсяги виробництва та кількість працівників, що веде до безробіття, рівень якого не менш як на 25% вищий від середнього по регіону. До таких територій також відносяться територіальні громади та райони в межах яких відбулось припинення виробничої діяльності (закриття) вугільних та інших добувних (переробних) підприємств;

прикордонний район у несприятливих умовах – прикордонний район з Російською Федерацією (далі – РФ), а також з іншими країнами, якщо він характеризується посиленням рівнем безпеки, обмеженням руху товарів та людей у зв'язку з розташуванням близько до зони воєнного конфлікту, характеризуються нижчою від середньорегіональної щільністю населення, прискореним зниженням чисельності населення, низькою економічною спроможністю, рівень приватних капітальних інвестицій є значно нижчим від регіонального показника, а також території та населені пункти, що розташовані на лінії зіткнення;

сільський район у несприятливих умовах – район із переважно сільським населенням, у якому відсутні міські населені пункти, щільність населення району є значно нижчою від інших районів регіону, демографічне навантаження на особу працездатного віку принаймні більш ніж на 25% вище від середнього по районах, темпи зниження чисельності населення району є вищим від середнього по районах регіону;

території з обмеженим потенціалом розвитку – район, місто, селище або село в межах юрисдикції територіальної громади, географічне розміщення яких обмежує можливості для розвитку через віддаленість від основних міст, комунікацій, розміщення у територіях з обмеженим доступом, на островах, в

національних заповідниках чи парках, має слабкі транспортні зв'язки з рештою території регіону, площа земель, придатних для сільськогосподарського виробництва, у розрахунку на одну особу є значно нижчою середньою по регіону, обсяг інвестицій за останні 5 років є найнижчим серед районів/територіальних громад регіону, гірські території, визначені такими згідно законодавства.

Підтримання бюджетної інфраструктури, надання послуг в таких територіях потребує щораз більше видатків, оскільки зниження чисельності населення у таких територіях, зниження економічної активності створює додаткове навантаження на місцевий бюджет територіальних громад чи районний бюджет такого району.

Регіональні стратегії часто не передбачають заходів з розвитку таких територій чи бюджетних ресурсів на реалізацію там розвиткових проектів, які б спрямовувались на формування більшої спроможності цих територій.

Ця програма спрямовується на активізацію діяльності щодо створення нових можливостей щодо розвитку депресивних (проблемних) територій на основі реалізації інтегрованих проектів розвитку, що посилюють спроможність таких територій та створюють нові можливості для зростання.

2. Мета програми

Метою програми є підтримка інтегрованих проектів розвитку депресивних (проблемних) територій в регіонах для посилення спроможності таких територій до зростання, покращення на цій основі умов для розвитку підприємництва, само зайнятості, особливо в нішевих сферах, креативній економіці, традиційних промислах.

3. Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Програма спрямована на реалізацію Стратегічної цілі 1. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, а саме операційної цілі «створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості;» а також пункту «2) недопущення поглиблення регіональних диспропорцій у доступі населення насамперед до базових соціальних, комунальних, адміністративних, транспортних, інформаційних та інших послуг», Стратегічної цілі 2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток.

Таблиця . Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Напрями	Завдання
1. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості;	створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території; розвиток сільських територій; забезпечення інфраструктурних зв'язків, які сприятимуть наближенню великих міжнародних та

Напрями	Завдання
	<p>національних транспортно-пересадкових вузлів до віддалених регіонів і міст; покращення транспортної доступності сільських населених пунктів; надання державної підтримки для підвищення рівня облаштування сільської місцевості як сфери життя, діяльності та побуту селян, стимулювання зайнятості населення в сільській місцевості поза сферою сільськогосподарського виробництва, раціональне використання рекреаційних ресурсів територій та об'єктів природно-заповідного фонду для формування економічного середовища та розвитку сфери зайнятості населення в регіонах;</p> <p>2. недопущення поглиблення регіональних диспропорцій у доступі населення насамперед до базових соціальних, комунальних, адміністративних, транспортних, інформаційних та інших послуг</p>
<p>забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання</p>	<p>розроблення та виконання спеціальних державних програм економічного розвитку депресивних територій; забезпечення здійснення заходів щодо соціальної підтримки населення гірської місцевості та малонаселених територій підтримка населення територій, на яких розміщуються вугледобувні та вуглепереробні підприємства, що перебувають у стадії ліквідації (консервації); забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, що користуються привізною водою; реалізація проектів, спрямованих на підвищення рівня соціально-економічного розвитку прикордонних територій, поліпшення їх екологічного стану, розбудову прикордонної інфраструктури, розвиток туризму тощо;</p>

4. Структура програми

Програма складається із проектів, що можуть бути реалізованими для досягнення мети програми та Стратегії за такими напрямками:

4.1. Розвиток сільських територій з низькою щільністю населення.

В багатьох українських областях є сільські території з вкрай низькою щільністю населення, нижчою 15, а то й 10 осіб на квадратний кілометр. В таких районах досить складно здійснити кроки із розвитком місцевої економіки на основі власних можливостей, які є дуже обмеженими. Тому пріоритетом для

таких районів має бути стимулювання міграційних процесів у такі райони та включення їх у транспортні мережі, аби покращити їх доступність до більш заселених територій, передусім міст, які розвиваються.

Саме міста, які знаходяться найближче до таких територій можуть стати каталізаторами позитивного впливу на ці території, зокрема через розміщення на цих територіях логістичних, транспортних центрів, перенесення окремих виробництв, створення відпочинкових чи туристичних об'єктів для міського населення, які потребуватимуть місцевих працівників, місцевих продуктів харчування, тощо.

Підтримка проектів розвитку спрямованих на території з низькою щільністю населення буде здійснюватися виходячи із критеріїв впливу на територію, а не місця розміщення суб'єкта подання проекту.

4.2. Створення умов для розвитку гірських територій та інших територій з обмеженим потенціалом розвитку.

До територій з обмеженим потенціалом розвитку в Україні в першу чергу належать досить значні території, що знаходяться в гірських районах Карпат, а також окремі територіальні громади, які розміщені в межах зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників, господарських зон національних парків з обмеженим землекористуванням.

Для таких територій досить складно застосувати традиційні підходи до стимулювання розвитку, тому в кожному конкретному випадку потрібно шукати свої, можливо унікальні підходи, які базовані на дослідженні території, природних обмежень розвитку, наявності потенційних сфер/місць/вмін, використання яких може дати стимул для місцевого розвитку.

Тому за цим напрямом будуть підтримуватись інтегровані проекти, що пропонуватимуть комплексні підходи до розвитку локальних спільнот, територіальних громад, що знаходяться в межах гірських та інших територій з обмеженим потенціалом розвитку, які у випадку їх успішності можуть поширюватись, як приклади для розвитку у інших подібних територіях.

4.3. Підтримка можливостей для розвитку територій, що підлягають реструктуризації

Деякі території України – міста, селища, окремі райони, що по суті створювались навколо одного кількох однотипних виробництв/шахт і які сьогодні вичерпали можливості свого економічного існування, уже ліквідовані чи перебувають у стадії ліквідації, потерпають від високого рівня безробіття, відсутності надходжень до місцевих бюджетів, прискореного відтоку працездатного населення, загостренням соціальних проблем.

Для таких територій важливими елементами, що можуть сприяти відновленню економічного та соціально-культурного життя є формування у людей, які втратили звичні для себе умови роботи та життя, нових професійних навичок, знань у нових сферах, які потребують робочих рук, стимулювання само зайнятості, відкриття мікро та малого підприємництва.

Пріоритетними для таких територій можуть бути проекти, що передбачають залучення молоді, старшокласників до створення чи участі у підприємстві, створення на базі існуючих загальноосвітніх шкіл чи закладів

професійної (професійно-технічної) освіти обладнаних навчальних центрів де б молодь не тільки отримувала знання, навички та вміння за новими професіями, ай мала можливість виготовляти певні завершені для реалізації продукти – програмне забезпечення, вироби ремісництва, дизайнерські товари, тощо.

4.4. Створення умов для розвитку прикордонних районів у несприятливих умовах.

Прикордонні до Російської Федерації райони у своїй більшості є сільськими районами з низькою щільністю населення, що є суттєвим обмеженням для їх розвитку. Проте від 2014 року, після відторгнення Російської Федерації на територію Автономної Республіки Крим та початку бойових дій на території Донецької та Луганської областей, прикордонні з Російською Федерацією райони практично втратили свою транзитну роль, оскільки торгівля та транзит через Росію скоротились у декілька разів, що скоротило і так не надто високу економічну активність у цих районах. До цього додається збільшення військових сил з обох боків кордону, загальне відчуття нестабільності, що відлякує потенційних інвесторів у місцеву економіку.

Для таких територій варто підтримувати створення мереж малих виробників, що діють у прикордонному районі та у сусідніх територіях, які диверсифікують ризики і водночас створюють зайнятість у прикордонному районі, використовують для виробництва місцеву сировину чи обладнання. Перспективними проектами в таких районах, які заслуговують на підтримку можуть бути проекти, що спрямовуються на підтримку розвитку малого і середнього підприємництва, переробку сільськогосподарської продукції і виготовлення харчових продуктів для забезпечення військових частин, прикордонної служби.

До цієї групи територій належать також райони, близькі до зони розмежування на території Донбасу, адміністративної межі з Автономною Республікою Крим, та окремі райони південно-західної частини Одеської області.

5. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

У цьому розділі наведено ключові результати та показники, на досягнення яких повинні бути спрямовані та за якими оцінюватиметься успішність впровадження проектів. Проекти можуть поєднувати діяльність, спрямовану на покращення знань реципієнтів, перекваліфікацію кадрів, обміни кращими практиками, проведенням досліджень, важливих для прийняття ефективних управлінських рішень (перелік не є вичерпним) та інвестиційну складову, пов'язану із ремонтом, реконструкцією та будівництвом нових об'єктів необхідних для реалізації проекту. При цьому капітальні витрати не можуть становити понад 70% вартості проекту.

Усі розроблені проекти повинні містити механізми періодичного внутрішнього моніторингу успішності.

Очікувані результати	Показники досягнення мети
4.1. Розвиток сільських територій з низькою щільністю населення.	

<p>Запроваджено програми стимулювання переселення у сільські райони з низькою щільністю населення сімей/молоді, які мають бізнес плани щодо відкриття мікро чи малого підприємства</p>	<p>Кількість районів у яких діють програми підтримки переселення; Кількість сімей, які переселились; Кількість тренінгів і навчань проведених для потенційних учасників програми;</p>
<p>Проведено дослідження ресурсної бази району, визначено можливості використання місцевих природних ресурсів, земельних ділянок та корисних копалин та підготовлено пропозиції щодо юридичних механізмів їх використання.</p>	<p>Кількість районів де проведено дослідження; Кількість пропозицій, які знайшли реалізацію. Кількість та площа земельних ділянок, що були задіяні для будівництва, розміщення об'єктів логістики, тощо</p>
<p>Започатковано проекти співробітництва міських сільських територіальних громад районів з низькою щільністю населення, що сприяють покращенню зайнятості сільського населення, доступності сільських територій до міст.</p>	<p>Кількість проектів співробітництва територіальних громад. Кількість робочих місць, відкритих за наслідками співробітництва. Кількість та протяжність маршрутів громадського транспорту, що з'єднують міста та віддалені сільські території.</p>
<p>Збільшення само зайнятості сільського населення</p>	<p>Кількість організаційних та фінансових заходів, що формують орієнтацію місцевого населення на само зайнятість. Кількість домогосподарств, для яких само зайнятість покращила власні доходи/знизила потреби в субсидіях. Кількість нових сфер/ніш, що заповнюються самозайнятстю</p>
<p>4.2. Створення умов для розвитку гірських територій та інших територій з обмеженим потенціалом розвитку.</p>	
<p>Покращення доступності гірських поселень.</p>	<p>Кількість розроблених планувальних документів, які визначають оптимальні маршрути для доріг, що забезпечують доступність гірських поселень і не порушують екосистеми, що</p>

	<p>склались.</p> <p>Кількість побудованих та відремонтованих доріг, мостів, інших об'єктів дорожньої інфраструктури.</p> <p>Кількість та протяжність маршрутів громадського транспорту у гірських територіях.</p>
<p>Покращення зайнятості у традиційних для гірських територій секторах: сільське, лісове господарство, народні промисли з використанням нових технологій, що не шкодять довкіллю та покращують умови праці.</p>	<p>Кількість нових технологій, що впроваджено у традиційних сферах зайнятості.</p> <p>Кількість зайнятого та само зайнятого населення.</p> <p>Кількість та обсяги продажів продуктів народних промислів, нішевих продуктів, що реалізують за межі гірських територій з використанням нових технологій.</p>
<p>Покращення економічних можливостей територій з обмеженим потенціалом розвитку.</p>	<p>Кількість проведених досліджень щодо визначення потенційних точок/сфер зростання у територіях.</p> <p>Динаміка зайнятого та самозайнятого населення.</p> <p>Покращення доступності територій до міст та перспективних ринків.</p>
<p>4.3. Підтримка можливостей для розвитку територій, що підлягають реструктуризації</p>	
<p>Створення умов для само зайнятості населення.</p>	<p>Кількість організаційних та фінансових інструментів, що стимулюють само зайнятість населення.</p> <p>Кількість бізнес-інкубаторів, центрів підтримки підприємництва.</p> <p>Кількість само зайнятого населення.</p>
<p>Формування можливостей для перекваліфікації, навчання та перенавчання працівників підприємств, що ліквідовуються.</p>	<p>Кількість центрів, що забезпечують перекваліфікацію, навчання, перенавчання дорослого населення</p> <p>Кількість нових спеціальностей, якими можна оволодіти у навчальних центрах.</p>

	Наявність можливостей під час навчання/перенавчання виготовляти продукти для їх подальшої реалізації.
Диверсифікація місцевої економіки.	<p>Кількість юридично очищених майданчиків, які запропоновані для потенційного інвестування.</p> <p>Кількість проектів державно-приватного партнерства, які започатковані.</p> <p>Кількість молоді, що залучена до навчання підприємництва.</p> <p>Площа офісних та виробничих приміщень, що може надаватись для відкриття малого підприємництва на пільгових умовах щодо оренди.</p>
4.4. Створення умов для розвитку прикордонних районів у несприятливих умовах	
Підтримка само зайнятості місцевого населення	<p>Кількість організаційних та фінансових інструментів, що стимулюють само зайнятість населення.</p> <p>Кількість бізнес-інкубаторів, центрів підтримки підприємництва.</p> <p>Кількість само зайнятого населення.</p>
Підтримка співробітництва між територіальними громадами прикордонних районів з іншими територіальними громадами України, які сприяють їх економічному зростанню.	<p>Кількість проектів співробітництва.</p> <p>Кількість територіальних громад, що беруть участь у співробітництві.</p> <p>Кількість суб'єктів підприємництва, залучених у реалізацію проектів.</p>
Підтримка кооперативів та кооперативних мереж що поєднують учасників прикордонних та суміжних районів	<p>Кількість сформованих кооперативів</p> <p>Кількість учасників кооперативів</p> <p>Кількість нішевих продуктів, що продукуються кооперативами.</p>
Покращення психологічного клімату у прикордонних районах в несприятливих умовах	Кількість центрів надання послуг психологічної підтримки учасників бойових дій, вимушеним переселенцям, сім'ям, що

	<p>постраждали від тимчасової окупації території Автономної Республіки Крим та військових дій на території Донецької та Луганської областей.</p> <p>Кількість індивідуальних консультацій наданих психологами.</p> <p>Кількість тренінгів та інших заходів, що стимулюють взаємодопомогу між людьми.</p> <p>Кількість ФМ-станцій, телепрограм, що виходять, приймаються у цих територіях, які показують успішні приклади з розвитку окремих громад, домогосподарств, підприємств у прикордонних територіях.</p>
--	---

6. Географія програми

Напряг 4.1 спрямований на всі регіони України, окрім міста Києва та тимчасово окупованої території.

Напряг 4.2 спрямований на розвиток територій Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської та Чернівецької областей, що знаходяться в межах макрорегіону Карпати та регіонів, які мають територіальні громади розміщені в межах зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників, господарських зон національних парків з обмеженим землекористуванням, окрім територій визначених тимчасово окупованими.

Напряг 4.3 спрямований на всі регіони України, окрім міста Києва та територій визначених тимчасово окупованими.

Напряг 4.4. спрямований на розвиток прикордонних районів, що розміщені на території Донецької, Луганської, Сумської, Харківської, Запорізької, Одеської та Херсонської областей, окрім територій визначених тимчасово окупованими.

7. Обсяги фінансування програми

Розміри грантів за напрямами складають:

Напряг 4.1:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 4 800 000 грн.

Напряг 4.2:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 12 000 000 грн.

Напряма 4.3:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 3 600 000 грн.

Напряма 4.4:

- мінімальна сума: 1 200 000 грн.;
- максимальна сума: 4 800 000 грн.

Програма регіонального розвитку «Ефективне управління регіональним розвитком»

1. Стан і проблеми

Ефективне державне управління є однією з умов успішності країн, що здійснюють комплексні реформи у різних сферах державної політики. Дієва система державного управління є одним з основних чинників конкурентоспроможності країни та її регіонів.

За період з 2014 року в Україні відбулися значні зрушення в бік модернізації підходу до державного управління регіональним розвитком. Зокрема, прийнято: закони «Про засади державної регіональної політики», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», зміни до Бюджетного кодексу України щодо запровадження бюджетної децентралізації та вдосконалення процедури використання коштів державного фонду регіонального розвитку, інші нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення регіонального розвитку. Кабінетом Міністрів України були прийняті основні нормативні документи, які необхідні для реалізації зазначених законів: процедури, правила, рекомендації, методики тощо. Найбільш важливими серед них є: нормативне врегулювання процесів розроблення, реалізації, моніторингу та оцінки державної та регіональних стратегій розвитку, а також планів заходів з їх реалізації; вдосконалення процедур використання коштів державного фонду регіонального розвитку для забезпечення можливості фінансування всіх типів проектів регіонального розвитку, які стосуються регіональних стратегій розвитку.

Це дозволило:

створити чітку систему стратегічного планування регіонального розвитку;
запровадити нові інструменти регулювання регіонального та територіального розвитку;

закріпити джерела фінансування регіонального розвитку та залучити фінансову підтримку ЄС;

суттєво удосконалити фінансову взаємодію державного та місцевих бюджетів, застосовувати нові фінансові інструменти регулювання регіонального розвитку (державний фонд регіонального розвитку);

здійснити бюджетну децентралізацію, підвищити спроможність територіальних громад.

Урядом утворена Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку як тимчасовий консультативно-дорадчий орган з метою забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади із обов'язковим залученням органів місцевого самоврядування.

Зміцненню інституційного середовища регіонального розвитку сприяло створення Урядом правового поля, яке дає можливість в регіонах засновувати та розвивати мережу агенцій регіонального розвитку як додаткового інституційного механізму реалізації політики регіонального розвитку. Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 року № 258 затверджено Типове положення про агенції регіонального розвитку, що дозволило створювати неприбуткові небюджетні установи, які допомагатимуть місцевій владі втілювати регіональну стратегію розвитку і здійснювати заходи, передбачені планом з її реалізації, надавати широкий спектр послуг, спрямованих на забезпечення регіонального розвитку.

Сучасна регіональна політика, яка проваджується на тлі складних масштабних реформ, насамперед, в умовах поширення процесів децентралізації, передбачає створення в країні системи багаторівневого врядування розвитком територій. Це можливо лише за умови системної координації дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування на всіх рівнях, представників бізнесу та громадянського суспільства. Визначальним стає як горизонтальна координація дій органів державної влади, які мають вплив на регіональний розвиток, так і запровадження багаторівневого вертикального управління, що має сприяти синхронізації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері регіонального та місцевого розвитку.

Формування та реалізація регіональної політики має базуватись на якісних статистичних даних для планування, моніторингу та оцінки заходів політики. На даний час нормативно-правова та інформаційна база з питань моніторингу та оцінки регіонального розвитку не повною мірою відповідає таким головним вимогам: надання політикам консолідованого джерела соціально-економічного діагнозу, орієнтованого на визначення пріоритетів стратегій розвитку, забезпечення вільного обміну інформацією між центральним та місцевими органами влади, та публічності інформації, спрощення доступу до неї для користувачів.

Відсутність до цього часу цілісної системи державного стратегічного планування не дає змоги забезпечити бюджетне планування на належному рівні та призводить до послаблення зв'язків між бюджетними програмами та пріоритетами розвитку держави та регіонів. Одночасно, активізація процесу створення об'єднаних територіальних громад, передача на місцевий рівень повноважень з місцевого соціально-економічного розвитку вимагає вбудову їх в загальнодержавну систему стратегічного планування на всіх територіальних рівнях управління. Добровільні об'єднання, співпраця між муніципалітетами, а також бюджетна децентралізація можуть створити значну ресурсну спроможність, наприклад, у плануванні, розвиткові інфраструктури та наданні послуг. Це, у свою чергу, допомагає більш динамічному та збалансованому

регіональному розвитку, економічній конкурентоспроможності та покращенню рівня життя.

Агенції регіонального розвитку, які почали створюватися і мали б стати одним із ключових суб'єктів регіонального розвитку, самостійно не спроможні стати самодостатніми, що позбавляє їх ролі повноправних інститутів регіонального розвитку. На сьогодні в Україні у 22 регіонах прийнято рішення місцевих органів влади про утворення агенцій регіонального розвитку, з них фактично зареєстровано 16 агенцій регіонального розвитку. Брак фінансування, кадрова і матеріально-технічна незабезпеченість, відсутність бачення власної перспективи не дає можливості реалізувати потенціал агенції як самостійного інституту регіонального розвитку.

Серед проблем, які перешкоджають процесу ефективного управління регіональним розвитком є брак висококваліфікованих кадрів, які мають знання та навички щодо розроблення та реалізації стратегій та проектів регіонального розвитку, створення системи управління різними структурами в контексті координації їх діяльності під час формування та реалізації державної регіональної політики та політики місцевого розвитку. Ця проблема існує одночасно на рівні центральних і місцевих органів виконавчої влади та на рівні органів місцевого самоврядування. Особливо гострою вона є для новостворених об'єднаних територіальних громад.

Стан інституцій та державного управління впливають на добробут громадян та на регіональний розвиток, а отже має бути приведений у відповідність до потреб здійснюваних в країні масштабних реформ та нової регіональної політики.

2. Мета програми

Метою програми є вдосконалення системи управління регіональним розвитком, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності регіонів країни, територіальній соціально-економічній інтеграції, недопущенню поглиблення регіональних диспропорцій у доступі населення до базових соціальних, комунальних, адміністративних, транспортних, інформаційних та інших послуг; створенню умов для співробітництва регіонів.

3. Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Програма безпосередньо спрямована на реалізацію цілі 3 Стратегії «Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку».

Програма гармонійно узгоджується з пріоритетами стратегічної цілі 1 Стратегії «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів», оскільки належне управління є вагомим чинником створення умов для розкриття регіонами власного потенціалу та ефективного використання конкурентних переваг регіональної економіки залучення інвестицій, впровадження новітніх технологій, підвищення рівня розробки та впровадження інновацій та конкурентоспроможності регіональної й місцевої економіки.

Також програма сприяє вирішенню завдань стратегічної цілі 2 Стратегії «Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток», оскільки реалізація проголошених Стратегією пріоритетів щодо зменшення диспропорцій у доступі населення в кожному регіоні до базових послуг, зменшення міжрегіональних відмінностей, просторової дезінтеграції, зміцнення коопераційних зв'язків між регіонами у різних сферах (економіці, культурі, освіті, соціальній сфері) неможлива без створення ефективної системи публічного управління.

Програма спрямована на виконання таких завдань цілі 3 Стратегії «Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку»:

Таблиця 1. Перелік завдань Стратегії, на вирішення яких спрямована програма

Операційні цілі та напрями	Завдання
III. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку	
Удосконалення системи стратегічного планування регіонального розвитку на загальнодержавному та регіональному рівні.	<p>упровадження дієвого інформаційного забезпечення для визначення проблем регіонального розвитку, проведення аналізу та моделювання шляхів їх розв'язання як основи для розроблення та прийняття обґрунтованих управлінських рішень;</p> <p>запровадження середньострокового планування на рівні місцевих бюджетів та проведення навчальних тренінгів для всіх учасників бюджетного процесу;</p> <p>упровадження європейської системи статистичної звітності на регіональному рівні у форматі NUTS (NUTS 2 — регіон, NUTS 3 — група районів (субрегіон) та міська агломерація);</p>
Підвищення якості державного управління регіональним розвитком.	<p>підвищення ефективності діяльності місцевих держадміністрацій, удосконалення взаємовідносин між місцевими держадміністраціями та фізичними і юридичними особами шляхом запровадження системи електронного урядування;</p> <p>створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців державних службовців центральних та місцевих органів виконавчої влади, посадових осіб місцевого самоврядування у сфері державного управління регіональним розвитком;</p>

Операційні цілі та напрями	Завдання
	<p>удосконалення системи моніторингу ефективності використання бюджетних коштів, посилення відповідальності місцевих органів виконавчої влади за ефективне використання ресурсів, спрямованих на розв'язання соціально-економічних проблем розвитку регіонів;</p> <p>підвищення ролі громадських об'єднань у формуванні пріоритетних напрямів розвитку регіонів, їх реалізації та здійсненні контролю за реалізацією;</p>
Посилення міжгалузевої координації в процесі планування та реалізації державної регіональної політики.	<p>узгодження цілей, пріоритетів, завдань і заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо розв'язання поточних проблем регіонального розвитку та досягнення довгострокових стратегічних цілей;</p> <p>створення системи електронної взаємодії щодо обміну інформацією між центральними та місцевими органами виконавчої влади;</p> <p>гармонізація загальнодержавних та регіональних інтересів під час формування та реалізації державної регіональної політики;</p>
Інституційне забезпечення регіонального розвитку.	<p>державне стимулювання співробітництва територіальних громад, що здійснюється на основі законодавчо визначених організаційно-правових засадах, принципах, формах, механізмах такого співробітництва;</p> <p>визначення порядку функціонування агенцій регіонального розвитку, їх участі у формуванні та реалізації стратегічних пріоритетів розвитку регіонів;</p> <p>підтримка організацій громадянського суспільства, діяльність яких спрямована на забезпечення місцевого та регіонального розвитку та сприяє залученню громадян до процесу міжрегіонального співробітництва та міжрегіонального обміну.</p>

4. Структура програми

Програма передбачає підтримку проектів, які можуть бути реалізованими для досягнення цілей Стратегії та мети цієї програми за такими напрями:

4.1. Посилення міжгалузевої координації в процесі планування та реалізації державної регіональної політики

Забезпечення ефективної та узгодженої роботи усіх суб'єктів державної регіональної політики вимагає належної координації, чіткого розподілу обов'язків і підзвітності. Таким повноцінним координуючим органом має стати створена Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку. Зазначена Міжвідомча комісія має виконувати функції своєрідного центру врядування, який би підтримував і розповсюджував чітке бачення окремих компонентів реформ, їх вплив на регіональний та місцевий розвиток (які включають стратегію, законодавство, галузеві політики, механізми фінансування, урядові й неурядові зацікавлені сторони, моніторинг та оцінювання тощо) та був би здатним керувати механізмами, які забезпечували б узгодженість усіх цих компонентів. Відповідно, необхідним є й підвищення інституційної спроможності Мінрегіону, як міністерства-координатора формування та реалізації державної регіональної політики, яке мало б не тільки повноваження, але й спроможність, усі необхідні ресурси (людські, фінансові, матеріально-технічні тощо) для реалізації регіональної політики, застосування ефективних механізмів горизонтальної та вертикальної координації для забезпечення руху всіх суб'єктів регіональної політики в єдиному напрямку.

4.2. Інформаційно-аналітичне забезпечення регіонального розвитку як основа для розроблення та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Головна мета системи інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у сфері регіонального розвитку полягає в тому, щоб на базі зібраних вихідних даних одержати вторинну, оброблену інформацію, що є основою для прийняття управлінських рішень.

Відтак, управлінські рішення стають ланкою безпосередньої взаємодії органів державної влади та суспільства. Складність та багатовекторність такої взаємодії вимагає застосування в процесі прийняття управлінських рішень найбільш інформаційно-ємких та адаптивних аналітичних систем. Так, одним із напрямів вдосконалення процедури прийняття управлінських рішень може стати запровадження в діяльність Мінрегіону, інших органів державної влади інформаційно-аналітичної системи, призначеної для збору, консолідації, подальшої обробки та аналізу інформації щодо регіонального розвитку. Така система має бути орієнтованою на аналіз: фактичного стану, динаміки і прогнозованого рівня розвитку окремих процесів в регіонах і соціально-економічного розвитку в цілому; оцінки результативності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Також ця система має забезпечувати: інформаційно-аналітичну підтримку виконавчих органів державної влади у формуванні державної стратегії регіонального розвитку та стратегій розвитку регіонів і контролю за їх виконанням; моніторинг бюджетних витрат на різні напрямки розвитку; збір, узгодження, структурування, зберігання, верифікацію і подання поточних та ретроспективних даних за показниками соціально-економічного розвитку; формування та ведення бази планових і фактичних індикаторів розвитку; забезпечення інформаційної взаємодії місцевих органів виконавчої влади з органами місцевого

самоврядування та центральними органами державної влади; розробку варіантів планів ведення регулярної діяльності та ін. Орієнтовна функціональна структура такої інформаційно-аналітичної системи може включати: підсистему збору, попередньої обробки та зберігання інформації; підсистему аналізу інформації та прогнозування; підсистему формування інформаційно-аналітичних матеріалів; підсистему подання інформації.

В результаті створення сучасної інтегрованої системи інформаційно-аналітичного забезпечення регіонального розвитку та доступу до інформації підвищиться ефективність державної регіональної політики, що базується на всебічній інформації та об'єктивних даних, з'являться управлінці нового типу, які є управлінцями-аналітиками з сучасними навиками аналітичної та експертної оцінки, відбудеться активна інтеграція регіонів в інформаційний простір країни.

4.3. Інституційне забезпечення регіонального розвитку.

Європейський досвід свідчить, що одним з дієвих суб'єктів розвитку регіонів є Агенції регіонального розвитку, оскільки мають суттєвий інноваційний потенціал, здатні забезпечити оптимальне поєднання державних, регіональних та місцевих ініціатив з інтересами приватного сектору в межах окремої території. Так, у країнах ЄС АРР ефективно співпрацюють з місцевою і центральною владою як фокусні центри стратегічного планування та супроводу проектів розвитку територій. Вони виконують роль своєрідних каталізаторів соціально-економічного розвитку регіонів.

З огляду на ключову роль агенції регіонального розвитку у розбудові конкурентних регіонів шляхом залучення усіх суб'єктів розвитку та використання потенціалу ключових активів регіонів актуальним в контексті нової державної регіональної політики та системи управління регіональним розвитком є завдання забезпечення якісного становлення і розвитку агенцій регіонального розвитку.

Перетворення АРР на дієвих учасників регіонального розвитку вимагає проведення якісних змін, що сприятимуть, в перспективі, суттєвому нарощенню інституційного потенціалу АРР, здатних повноцінно впливати на втілення регіональних стратегій розвитку і здійснення заходів, передбачених планами з їх реалізації. АРР повинні надавати широкий спектр послуг, спрямованих на забезпечення регіонального розвитку, а також відіграватимуть значну роль у налагодженні міжрегіонального співробітництва. Реалізація зазначених завдань вимагає формування професійних команд з потужним експертним потенціалом, надання фінансової підтримки для забезпечення програмної діяльності АРР впродовж перших двох років з поступовим фінансовим забезпеченням, зокрема й за надання послуг. Як результат - АРР повинні стати інноваційним інструментом, що дозволить стимулювати розвиток та оптимізацію використання потенціалу регіонів. Вони консультуватимуть щодо планування та реалізації програм і проектів регіонального розвитку, надаватимуть інший широкий спектр якісних послуг. АРР будуть засобом досягнення синергії та мультиплікативного ефекту в розвитку регіонів, ефективного використання наявних активів з урахуванням потреби та можливостей територій.

4.4. Створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців державних службовців центральних та місцевих органів виконавчої влади, посадових осіб місцевого самоврядування у сфері державного управління регіональним розвитком.

Запровадження нової регіональної політики, проведення децентралізації та реформи місцевого самоврядування потребує ефективного кадрового забезпечення. Перед державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування на сьогодні постають нові проблемні питання, на які необхідно знайти належну відповідь. Усе це передбачає здобуття нових знань та підвищення рівня професійної компетентності фахівців центральних та місцевих органів виконавчої влади і посадових осіб органів місцевого самоврядування. Тому актуалізується проблема формування та реалізації дієвої кадрової політики на місцях; удосконалення системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації посадових осіб, службовців органів місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад; запровадження професійних програм підготовки для органів місцевого самоврядування тощо.

5. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

У цьому розділі визначаються очікувані результати та показники, яких передбачається досягти в результаті виконання проекту з урахуванням критеріїв, визначених Стратегією, а також офіційних статистичних показників найближчого звітного року від початку виконання проекту та до його завершення.

Таблиця 2. Очікувані результати та показники досягнення мети програми

Очікувані результати	Показники
I. Посилення міжгалузевої координації в процесі планування та реалізації державної регіональної політики	
Здійснено організаційно-технічне забезпечення ефективної роботи Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку	кількість проведених засідань МКК; кількість прийнятих рішень з питань регіонального розвитку; кількість прийнятих нормативно-правових актів з питань регіональної політики за результатами роботи МКК.
Підготовлено та проведено міжвідомчі семінари-наради та тренінги з питань регіональної політики	кількість проведених заходів; кількість державних службовців та представників органів місцевого самоврядування, представників АРР, інших суб'єктів взяли участь у семінарах-нарадах; кількість підготовлених за підсумками семінарів-нарад пропозицій Кабінету Міністрів України з питань регіонального розвитку.
II. Інформаційно-аналітичне забезпечення регіонального розвитку	

Створено систему інформаційно-аналітичного забезпечення регіонального розвитку як основи для розроблення та прийняття обґрунтованих управлінських рішень	інформаційно-аналітична система створена та забезпечено її стале функціонування; забезпечений вільний доступ користувачів до даних інформаційно-аналітичної системи; покращено якість управлінських рішень, що базуються на об'єктивних даних; зміцнено спроможність Мінрегіону та інших центральних та місцевих органів щодо аналітичної діяльності
Організовано та проведено опитування для цілей розрахунку Індексу конкурентоспроможності регіонів	опитування проведено; звіт за результатами опитування підготовлено та направлено до Кабінету Міністрів України.
Створено єдину систему моніторингу та оцінки реалізації в регіонах інвестиційних проектів, що фінансуються з державного бюджету	систему створено та запроваджено у практику управління; підвищено результативність та ефективність використання державних коштів; забезпечено розвиток інфраструктури та підвищено якість надання послуг населенню.
Створено систему моніторингу та оцінки впливу державної регіональної політики на розвиток регіонів	систему створено та запроваджено у практику управління; Підвищено ефективність реалізації регіональної політики.
III. Інституційне забезпечення регіонального розвитку	
Посилено інституційну спроможність Агенцій регіонального розвитку з питань регіонального розвитку	кількість створених відповідно до закону «Про засади регіональної політики» АРР; кількість АРР, що укомплектовані кадрами та матеріально-технічно забезпечені відповідно до потреб регіонів; кількість придбаного необхідного обладнання та устаткування для функціонування АРР; кількість персоналу та експертів АРР, що підвищили кваліфікацію в рамках навчальних та тренінгових програм; кількість розроблених та актуалізованих АРР планувальних документів з регіонального розвитку; кількість підготовлених АРР регіональних та міжрегіональних проектів розвитку з реалізації стратегій регіонального розвитку та впровадження інших стратегічно-планувальних документів;

	перелік послуг для забезпечення сталого регіонального розвитку, що надаються АРР.
IV. Створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців державних службовців центральних та місцевих органів виконавчої влади, посадових осіб місцевого самоврядування у сфері державного управління регіональним розвитком	
Розроблено навчальні та тренінгові програми для представників: центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань формування та реалізації основних питань державної регіональної політики та регіонального та місцевого розвитку	кількість підготовлених та впроваджених програм; кількість представників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що пройшли навчання та підвищили кваліфікацію
Підготовлено програми стажування державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань формування та реалізації регіональної політики за кордоном	кількість підготовлених та впроваджених програм; обсяг коштів, виділених з державного та місцевих бюджетів на цілі стажування; кількість представників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що пройшли стажування та підвищили кваліфікацію
Впроваджено в практику державного управління залучення незалежних експертів для цілей проведення незалежної оцінки з реалізації питань регіонального розвитку	нормативно-правова база з питань проведення незалежної експертизи сформована; обсяг коштів, виділених з державного та місцевих бюджетів на цілі незалежну експертизу; кількість нормативно-правових актів, проектів регіонального розвитку, інвестиційних проектів тощо, що пройшли процедуру незалежної експертизи

6. Географія програми

Відповідальним за реалізацію напрямів програми є Мінрегіон.

Напрями 4.1 - 4.2 безпосередньо спрямовані на центральні органи виконавчої влади, в тому числі Мінрегіон, та матимуть довгостроковий вплив на підвищення ефективності державної регіональної політики.

Напрямок 4.3 спрямований безпосередньо на 16 областей, що створили в установленому порядку Агенції регіонального розвитку та інші області, які створюють зазначені агентства.

Напрямок 4.4 спрямований на всі регіони, за виключенням тимчасово окупованій території.

7. Обсяги фінансування програми

Головним розпорядником бюджетних коштів за програмою «Ефективне управління регіональним розвитком» є Мінрегіон. Реалізація напрямів програми здійснюється Мінрегіоном в межах коштів відповідної бюджетної програми, передбачених в установленому порядку у державному бюджеті на відповідний рік.
